

SOVYET - AMERİKAN MÜNASEBETLERİNİN ÜÇ YILI 1945 — 1948

Yazan : Fahir Hâdi Armaoğlu
Siyasî Tarih Asistanı

(Geçen sayıdan devam)

1948 Yılı :

1948 yılı Amerikan politikası bakımından daha verimli olacak ve Truman Doktrini ve Marshall Plânından sonra daha ileri hamlelere sahne olacaktır. Buna mukabil, Sovyet politikası, bu yıl içinde duraklama devresine girecektir. Berlin Buhranı gibi bir Sovyet teşebbüsü Amerika'nın kat'i zaferiyle neticelenecek ve Sovyetler bu teşebbüslerinde muvaffakiyetsizliğe düşer olacaklardır ki, bu hal, Amerikan politikasını daha ileri hareketlere sevk ederek bugünkü Atlantik Paktının ortaya çıkmasını intaç edecektir. Bundan başka, 1948 yılının önemli hadiselerinden biri de, Tito Yugoslavyası ile Sovyetler Birliği'nin aralarının açılmasıdır. Bu hâdise, harbin sonundan beri ilk defa olarak, Sovyet politikasında bir sarsıntı ve Doğu Blokunda da bir gedik meydana getirecektir. Şüphesiz, bunun, Berlin Buhranından bugüne kadar geçen zaman içinde Sovyet politikasında meydana gelen durgunlukta büyük tesiri olacaktır.

Macar - Romen Anlaşması — 1947 yılının son ayında Balkanlarda bir federasyon kurulmasına doğru gidildiğini ve bu federasyonun Yugoslavya etrafında toplandığını yukarıda söylemiştik. Bu federasyon 1948 yılının ilk ayında, Macar - Romen anlaşmasıyla bir kademe daha ilerliyordu. Bu suretle, Balkan federasyonu sadece Balkan Slavlarını içine almakla kalmıyor, Macaristan'ın da iştirakiyle bir Tuna - Balkan Bloku (205) kurulmuş oluyordu.

Macar - Romen müzakereleri daha Aralık 1947 de başlamıştı. Moskova'nın ilhamlarıyla hareket eden bu hükümetler (206) çabucak anlaşılabilir ve 24 Ocak 1948 de Budapeşte'de Macar - Romen Dostluk ve Karşılıklı Yardım Anlaşması imza edildi.

(205) *Revue Politique Parlementaire*, Janvier 1948, No. 574, p. 110

(206) *Revue Politique et Parlementaire*, Décembre 1947, No. 573, p. 312.

Bundan sonra, eski Başbakan Nagy'nin halefi ve yine Küçük Emlâk Sahipleri Partisinden, Başbakan Dinnyes'in başkanlığında Moskova'ya giden bir heyet, 18 Şubat 1948 de, taraflardan biri, Almanya veya Almanya ile birlikte tecavüz hareketine iştirak eden ve yahut bir tecavüz siyaseti için Almanya ile doğrudan doğruya veya herhangi bir şekilde ittifak eden herhangi bir devletle harbe girdiği takdirde karşılıklı yardımda bulunulmasına dair (207) Macar - Sovyet Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Andlaşmasını imzaladı.

Macaristan, 1947 Mayısında vukubulan Nagy hadisesinden beri büyük gelişmeler kaydetmişti. O kadar ki, Macar Cumhurbaşkanı Tildy, 1 Mart 1948 de verdiği demecinde şöyle diyordu: "1848 Macar istiklâlini kutlamak üzere bu ay Macaristan'da yapılacak şenliklere iştirak edecek olan Sovyet heyetine büyük kurtarıcımız Vorosilof başkanlık edecektir." (208)

Bütün bu hâdiseler, Nagy hadisesinde Sovyetlerin ne derece müessir olduklarını göstermesi bakımından dikkate şayandır.

Macar - Sovyet Andlaşmasından evvel, 5 Şubat 1948 de Romen - Sovyet dostluk, işbirliği ve karşılıklı yardım andlaşması da imzalanmıştı. Bu suretle, bir kül olarak kurulan Balkan federasyonu, azalarının ayrı ayrı yaptığı anlaşmalarla Moskova'ya bağlanıyordu.

Çekoslovak Darbesi — Çekoslovakya harpten sonra bir Sovyet peyki olmasına rağmen, Sovyet peykleri içinde Sovyet ve komünist nüfuzuna en az tâbi olan devletlerden biriydi. Bunun da sebebi, Çekoslovakya'nın kurucusu Thomas Masaryk'in oğlu Dışişleri Bakanı Jan Masaryk ile Thomas Masaryk'in mektebinde yetişen Cumhurbaşkanı Edouard Beneş'in, Sovyetlere boyun eğmekle beraber, Çekoslovakya'nın bağımsızlığını muhafazaya bütün gayretleriyle çalışmalarıydı. (209). Bu iki şahsiyet Çekoslovak milletinin geniş sempatisine istinat ediyordu. Bu sebeptendir ki, Sovyetler ve onların idaresi altında hareket eden Çekoslovak komünistleri bu iki şahıs üzerinde fazla bir tazyik icra edemiyorlardı.

(207) **Ayın Tarihi**, Şubat 1948, s. 153.

(208) **Ayın tarihi**, Mart 1948, s. 134.

(209) Beneş siyasî fikirleri itibariyle, gerek liberal demokrasiden ve gerekse komünizmden ayrılıyordu. Onun tezi, batının liberal demokrasisi ile sosyalizmi birleştirerek, hem ferdi hakları ve siyasî hürriyetleri korumağa ve hem de, iktisadî ve içtimâî müsavatı tahakkuka çalışmaktı. Beneş, iktisadî hürriyetin olmadığı yerde siyasî hürriyetinde olmayacağı hususundaki liberal doktrini reddediyordu. O, kurmuş olduğu bu yeni sisteme "İnsaniyetçi Demokrasi" adını veriyordu. Beneş'in, Çekoslovakya'da komünistlerin mevcudiyetine göz yummuş olmasında muhtemelen bu fikirlerin de tesiri vardı. Onun kurmuş olduğu bu yeni sistem hakkında bak. : Edouard BENES - **La Démocratie, Aujourd'hui et Demain**, Paris 1944.

1948 Şubatında Çekoslovakya'da durum şöyle idi : Cumhurbaşkanı Beneş ve Başbakan da komünist lideri Gottwald'dir. Kabine, Komünist Partisi, Nasyonal Sosyalist, Slovak Demokrat ve Halk Partisi üyelerinden mürekkep bir koalisyon kabinesidir. 1945 de yapılan genel seçimlerde komünistler sadece yüzde 45 rey alabilmişlerdi. Bunun üzerine, diğer partilerle de işbirliği yapmak zorunda kalmışlardı. Fakat İçişleri Bakanı Nosek Komünist Partisindendi. Bakan olduğundan beri Nosek'in bütün gayretleri zabıta kuvvetlerini elde etmek hususunda sarfedilmişti. Bunda muvaffak da olmuş ve zabıta âdeta Komünist Partisinin bir organı haline gelmişti. İşte bu yüzden kabinenin komünist üye'leriyle komünist olmıyan üyeleri arasında 17 Şubattan itibaren gerginlik meydana geldi. Komünist olmayan 11 bakan sözlerini yürütemeyince 20 Şubatta istifa ettiler ve buhran meydana geldi. Mücadele bundan sonra Beneş'le Gottwald arasında başladı. Vaziyetin vehametini kavrayan Beneş bu 11 bakanın istifalarını kabul etmiyordu. Gottwald ise kabulü hususunda ısrar ediyordu. Dikkate değer bir nokta da, Çekoslovak buhranının ortaya çıkmasıyla beraber Sovyet Dışişleri Bakan muavinlerinden Zorin'in de Prağ'a gelmesi idi.

Yapılan tazyikler karşısında daha fazla dayanamıyan Beneş 25 Şubatta 11 bakanın istifalarını kabul etti. Aynı gün Gottwald tarafından kurulup Beneş tarafından kabul edilen yeni kabinede komünistler ekseriyeti ellerinde tutuyorlar ve Adalet, İçişleri ve Haberler Bakanlıkları gibi anahtar - mevkilere sahip bulunuyorlardı. Bir gösterişten ibaret olmak üzere Jan Masaryk Dışişleri Bakanıydı.

Komünistler durumlarını sağlamlaştırdıktan sonra Çekoslovakya'da komünist terörü başlıyordu. Bu durum içinde Çekoslovak darbesi trajik bir hadise ile kapanıyordu: 10 martta Masaryk intihar etti. İntihar hadisesi Çekoslovakya'nın düşmüş olduğu vaziyetin hakiki mahiyetini açık bir şekilde ifade ediyordu.

Çekoslovakya'da yapılan komünist darbesi bütün dünyada geniş ve derin akisler yaptı. 1918 de Thomas Masaryk'in kurduğu bu küçük çalışkan ve hürriyetsever memleket, kısa tarihinin son on senesi içinde iki komşusunun iki büyük darbesine maruz kalmıştı. Hadise en geniş tesirini İngiltere'de meydana getirdi. Eski İngiliz Dışişleri Bakanı Eden 28 Şubatta verdiği bir nutkunda, "Komünistlerin sebebiyet verdikleri buhran, bir haftadan daha az bir zaman içinde tarihî Çek partilerinin ezilmesine yol açmış ve iktidara, tamamiyle komünistlerin hâkimiyetinde bulunan bir hükümetin gelmesini temin etmiştir... Londra'dan Prağ'a olan mesafe İngiltere'nin kuzeyinden güneyine olan mesafeden pek fazla değildir. Bu

şartlar dahilinde Batı devletlerinin vazifesi ne olacaktır? Eğer Batı Birliğinin hakikaten müessir olması isteniyorsa, bunun ekonomik, askerî ve siyasî sahalara şamil bir karşılıklı yardım anlaşmasına istinat etmesi elzemdir.” (210) diyordu. Çekoslovakya’da vukubulan hadise, böylece, Atlantik Paktının başlangıcını teşkil edecek olan Batı Birliğinin teşekkülünü tesri ediyordu. Birleşik Amerika’ya gelince; İngiltere’de çıkan Manchester Guardian gazetesi, “Cumhurbaşkanı Beneş’in boyun eğmesinden beri Vashington’da esen hava, 1939 ilkbaharında İngiliz Başbakanlığında esen havayı hatırlatmaktadır” (211) diyordu. Hadise Fransa’da da ciddî endişeler uyandırdı. Üç batılı devlet, vukubulan hadiseyi müşterek bir beyanname ile demokratik düşüncenin ihlâli olarak mahkûm ettiler (212). 26 Şubat’ta yayınlanan bu beyanname “Her üç hükümet, hileli bir şekilde ve bilhassa doğmasına sebebiyet verilen bir buhrandan istifade ederek, bundan önce muhtelif yerlerde kullanılmış olan bazı usullerin tatbiki suretiyle parlamenter müesseselerin serbest bir şekilde faaliyette bulunmasına nihayet verildiğini ve bir millî birlik hükümeti veçhesi altında bir tek partiye gizlenmiş bir diktatörlüğün tesis olunduğunu müşahede etmişlerdir” deniyordu (213).

Sovyetlere gelince; yapılması yakın bulunan umumi seçimler için vaziyeti garanti ediyorlardı. Diğer taraftan, Rusların da Naziler gibi Bismarck’ın şu sözünü hatırladıkları anlaşılıyordu : “Bohemya’ya hâkim olan Avrupa’ya hâkim olur.” (214).

Fin - Sovyet Anlaşması — Çekoslovakya hadisesinin akisleri son bulmadan bir mesele daha ortaya çıkıyordu. Stalin, Fin Cumhurbaşkanı Passikivi’ye gönderdiği 22 Şubat 1948 tarihli mektubunda, “Finlandiya’nın harbe iştirak etmiş olmasına rağmen Sovyet Rusya ile dostluk ve karşılıklı yardım paktı imzalamamış bulunan yegâne komşu memleket olduğuna işaret” ediyordu (215). Bunu müteakip Fin hükümetine verilen resmî bir nota ile bir Fin - Sovyet askerî anlaşmasının imzası isteniyordu. Fin Cumhurbaşkanı Passikivi 9 Martta verdiği cevapta, Sovyet Rusya ile Finlandiya arasında bir dostluk paktının imzasına Finlandiya’nın hazır olduğunu ve fakat bu paktın askerî bir mahiyeti haiz olmaması lâzım

(210) *Ayın tarihi*, Şubat 1948, s. 177 - 178.

(211) *Ayın Tarihi*, Mart 1948, s. 138.

(212) *Revue Politique et Parlementaire*, Mart 1948, No. 576, p. 309.

(213) *Ayın Tarihi*, Şubat 1948, s. 172 ve Department of State BULLETIN, Vol. XVIII, No. 453, March 7, 1948, p. 304.

(214) *Ayın Tarihi*, Şubat 1948, s. 185, 27 Şubat 1948 tarihli “Ulus’un “Çekoslovakya olayları” isimli makalesinden.

(215) *Ayın Tarihi*. Şubat 1848, s. 187.

geldiğini, aynı zamanda “müzakereler esnasında andlaşma hükümlerinin tam bir tartışmadan geçirilmesine imkân verilebileceğini ümid ettiğini” bildiriyordu (216). Diğer taraftan Fin parlâmentosu Sovyet teklifi hakkındaki fikrini Cumhurbaşkanıya bildirirken, bu andlaşmanın hiç bir şekilde Sovyet - Macar ve Sovyet - Romen andlaşmalarına benzememesi hususunda ısrar ediyordu (217). Stalin 11 Martta gönderdiği ikinci mektubunda; Sovyet hükümetinin bir “Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım” andlaşmasının müzakerelerine 22 Martta başlamağa hazır olduğunu bildiriyordu.

Filhakika bu tarihten bir iki gün sonra müzakereler Moskova'da başladı. Fin heyetinin bilhassa üzerinde durduğu şey, bir taarruz vukuunda Fin topraklarının yine Fin askerleriyle müdafaası idi. Herhangi bir bahane ile Sovyet askerlerinin Fin topraklarında yerleşmesini önlemek istiyorlardı. Fakat bunda ancak kısmen muvaffak olabildiler. Müzakereler 6 Nisanda bir “Sovyet - Fin Dostluk ve Karşılıklı Yardım Andlaşması”nın imzası ile neticelendi (218). Sekiz maddelik, on sene müddetli ve birbirleri aleyhine olan herhangi bir ittifaka girmeyi meneden andlaşmada, bermutad Almanya ve Almanya'nın müttefikleri tarafından yapılacak bir taarruz derpiş edildikten sonra, Fin topraklarının müdafaasının Fin kuvvetleriyle sağlanacağı, bu müdafaanın “eğer icap ederse” Sovyetler Birliğinin yardım veya işbirliği ile sağlanacağı yazılıydı.

Sovyetlerin müzakereler esnasında Finlandiya üzerinde herhangi bir tazyikte bulunup bulunmadığını bilmiyoruz. Fakat Stalin'in ilk mektubundan önce Sovyetlerin Finlandiya'dan, bu memleketin ödeyemeyeceği miktarda bir takım iktisadî tazminat istemesi (219) üzerinde durulacak bir noktadır. Saniyen, Fin efkârı umumiyesinin askerî bir anlaşmaya muhalif bulunması ve Fin delegasyonunun, Fin topraklarının yine kendi askerleriyle müdafa edilmesini istemelerine rağmen, andlaşmanın birinci maddesinin tamamıyla askerî bir mahiyet taşıması ve Sovyet kuvvetlerinin Fin müdafaasına iştiraki için “eğer icap ederse” gibi elâstiki bir tâbir kullanılması, üzerinde düşünülmeğe değer bir husustur.

Maamafih, Finlandiya'nın bu andlaşma ile, diğer Sovyet peyklerinin durumuna düştüğü söylenemez. Fakat muhakkak olan cihet şuydu ki, Finlandiya Batı Bloku için artık kaybedilmişti. Mesele bu kadarla da kalmayıp, İsveç ve Norveç'i de tehlikeye düşürebilecek bir durumdaydı. Sovyet-

(216) *Ayın Tarihi*, Mart 1948, s. 153.

(217) *Ayın Tarihi*, Mart 1948, s. 151.

(218) Andlaşmanın met için : *Ayın Tarihi*, Nisan 1948, s. 147.

(219) *Ayın Tarihi*, Mart 1948, s. 151.

ler Birliği eski bir programı inkişaf ettirerek, Batıya, serbest denizlere doğru gidiyordu. Fin - Sovyet anlaşması daha geniş projelere girişme olarak ele alınabilirdi (220).

Batı Birliği — 1947 Martının başlarında İngiltere ile Fransa arasında Dunkerque'de bir ittifak muahedesi imzalanmıştı. İttifak Almanya'dan doğabilecek bir tehlikeye karşı idi. Fakat bu muahedenin imzalandığı sırada, başarısızlıkla neticelenen Moskova ve Londra konferansları yapılmamıştı. Aradan geçen bir senelik zaman zarfında cereyan eden hadiseler büyük bir tehlike ortaya çıkarmıştı. Hele son Çekoslovakya hadisesi ve Finlandiya üzerinde yapılan baskılarla Sovyetler Batıya doğru inkişaf ediyordu. Binaenaleyh, bu inkişafı durdurmak ve Sovyet genişlemesini önlemek için Batı Avrupa devletleri arasında bir işbirliği kurmak lâzım geliyordu. Bilhassa Çekoslovak hadisesi bu hususta bir alarm idi. Güney Afrika Birliği Başbakanı Mareşal Smuts, 2 Martta verdiği bir demecinde, "Çekoslovakya hâdisesinden sonra demokrasi dünyasının, Rusya'nın bundan sonra yapacağı yeni bir devirme dileğine karşı derhal mukabeleye hazırlanmak mecburiyetinde olduğunu", Dışişleri Bakanımız Necmeddin Sadak da "Dünyanın bütün tarih boyunca en vahim buhranı şimdi geçirmekte" bulunduğunu söylüyordu (221).

İşte bu şartlar içinde İngiltere ve Fransa Benelux grubu denen Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında 4 Martta Brüksel'de bir konferans açıldı. Konferans bir haftalık çalışmadan sonra 17 Martta 10 maddelik bir anlaşma imzaladı (222). 50 sene müddetli olan bu anlaşma beş devlet arasında daha kuvvetli bir iktisadî işbirliği tesis ediyordu. Bu anlaşmanın askerî ve siyasî olan sadece 4 üncü maddesidir. Buna göre, "Âkid taraflardan biri Avrupa'da silâhlı bir tecavüze maruz kaldığı takdirde, diğer taraflar Birleşmiş Milletler Anayasasının 51 inci maddesi gereğince her türlü askerî vasıtalarla veya diğer vasıtalarla tecavüze uğrıyan tarafa yardım ve müzaherette bulunacaktır."

Bu şekilde, Sovyet Rusya'ya karşı, harp bittiğinden beri ilk defa olarak müessir bir işbirliği kuruluyordu. Bu birlik, bilâhare meydana çıkacak olan Atlantik Paktının nüvesini teşkil ediyordu. Önceleri İskandinav devletleri de bu birliğin içine alınmak istenmişse de, bu devletler Sovyetler Birliğiyle olan komşulukları dolayısıyla çok daha çekingen davranmışlar ve bitarafliklerini muhafaza etmeği tercih etmişlerdir (223).

(220) *Revue Politique et Parlementaire*, Mars 1948, No. 576, p. 307.

(221) M. Faruk GÜRTUNCA *Beneux memleketlerinde heyecan ve sevinç*, 3 Mart 1948 tarihli "Hergün", *Ayn Tarihi*, Mart 1948, s. 100.

(222) Bu anlaşmanın tam metni için : *Ayn Tarihi*, Mart 1948, s. 97 - 99 ve Department of State BULLETIN, Vol. XVIII, No. 462, May 9, 1948, pp. 600 - 602.

(223) Mümtaz Faik FENİK - *Batı Bloku İçin Çalışmalar*, 6 Mart 1948 tarihli "Vatan" *Ayn Tarihi*, Mart 1948, s. 102.

Anlaşmanın imzasını müteakip, anlaşmanın tatbikini sağlamak üzere beş memleketin dışişleri bakanlarından mürekkep bir Daimî İstişare Konseyi ile bir Batı Avrupa Birliği Daimî Askerî Komisyonu kurulmuştur.

Birleşik Amerika Batı Birliğini sempati ile karşılamakla beraber, bir garanti vermeğe yanaşmıyordu. Fakat Berlin buhranı Amerika'yı, Batı Birliğini daha müessir bir şekle sokmağa sevkedecektir.

Berlin Buhranı (224) — Almanya topraklarında yapıldığı gibi, Berlin şehri de dört işgal bölgesine ayrılmıştı. Fakat şu şekilde ki, Berlin şehri Sovyet işgal bölgesi içinde bulunuyordu. Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlar, Alman topraklarındaki işgal bölgeleri ile Berlin'deki işgal bölgeleri arasındaki münakaleyi Sovyet bölgesinden geçmek suretiyle temin ediyorlar ve Berlin'deki bölgelerinin ahalisini bu suretle besliyorlardı. Fakat Nisan ayı başından itibaren Sovyetler, diğer üç devletin bu münakalelerini inkıtaa uğratmağa başladılar.

30 Mart 1948 de, Sovyet bölgesi askerî valisi General Dratvin, Amerikan, İngiliz ve Fransız askerî hükümetlerine yolladığı bir mektupta, "Teknik güçlükler" dolayısıyla üç işgal bölgesiyle Berlin arasındaki münakaleye 1 Nisandan itibaren bazı tahditlerin konulacağını bildiriyordu. Amerikan askerî hükümetine gönderilen mektupta bildirilen tahditler şunlardı :

1. Birleşik Devletlere ait personel Sovyet bölgesinden geçerken, hüviyetlerini ve Almanya'daki Amerikan askerî idaresine mensubiyetlerine dair vesika ibraz edeceklerdir.

2. Berlin'den Batı bölgelerine geçirilen mal ve eşyalar Sovyet permisini haiz olacaklar ve bu permiler Sovyet makamlarına ibraz edilecektir. Berlin'e giren eşya da aynı şekilde tevsik edilecektir.

3. Amerikan memurları müstesna olmak üzere, yolcu eşyası Sovyetler tarafından kontrol edilecektir.

Amerikan askerî hükümeti Genel Kurmay Başkanı General Gailey 31 Martta verdiği cevapta, yolcu ve yük taşıyan bu trenlerin istenilen vesikaları göstermelerinin kabul edilebileceği, fakat bu trenlerin Sovyet makamları tarafından içine girilerek kontrol edilmesinin kabul edilemeyeceği, çünkü bunun mevcut anlaşmalara mugayir olduğunu bildiriyordu.

General Dratvin 3 Nisan tarihli mektubunda, Sovyet bölgesinden serbest geçişe ait bir anlaşmanın mevcut olmadığını, alınan tedbirlerin Sovyet işgal bölgesine ait dahilî bir mesele olması hasebiyle değiştirilemeyeceğini bildiriyordu.

(224) Bu bahis şu kitaptan hulâsa edilmiştir: Department of State - THE BERLIN CRISIS (A Report on the Moscow Discussions), Washington 1948.

General Gailey buna verdiği 4 Nisan tarihli cevabında, 29 Haziran 1945 tarihinde Mareşal Zhukov ile Birleşik Amerika mümessili arasında varılan vazıh bir anlaşmaya göre, Berlin ile Amerikan işgal bölgeleri arasındaki koridorda yapılacak münakalenin normal nizamlar dahilinde kontrolsuz ve serbest bir şekilde cereyan edeceğini bildiriyor ve birinci cevabında kabul ettiği noktalara tekrar muvafakat ettiğini ilâve ediyordu.

Buna rağmen Sovyetler, Batı bölgeleriyle kendi bölgeleri arasındaki ve Batı bölgelerinin kendi bölgelerinden geçen münakale hatlarının büyük bir kısmını Temmuz başına kadar olan zaman içinde kapadılar ve az bir kısmını da birçok tahdit ve takyitlere tâbi tuttular.

Diğer taraftan Berlin'de yapılacak para reformu da buhranın şiddetlenmesine sebep oldu. Bu para reformu için 19 Haziranda yapılacak toplantıya Sovyetler gelmediler. Bunun üzerine diğer üç müttefik 22 Haziranda kendi aralarında yaptıkları bir toplantıda Berlin'in batı bölgeleri için yeni bir Mark kabul ettiler. Bu durum karşısında Sovyetler de, kömür fıkdanını ileri sürerek Berlin'in elektrik santraline el koydular ve Batı bölgelerinin elektrik cereyanını kestiler.

28 Hazirandan itibaren Amerikalılar Batı Berlin'in iaşesini hava yoluyla temin etmeğe başladılar.

Durum bu hale gelince, Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa doğrudan doğruya Sovyet hükümetiyle temasa geçmeğe karar verdiler. 6 Temmuzda üç hükümet Vaşington, Paris ve Londra'daki Sovyet temsilcilerine birer nota verdiler. Amerikan notasında, Sovyet hükümeti tarafından alınan tedbirlerin Birleşik Amerika tarafından, "Berlin'in dört işgal devleti tarafından idaresine müteallik mevcut onlaşmaların açık bir ihlâli" olarak telâkki edildiği söyleniyor ve Berlin'deki işgal bölgesinin ve bu bölgeye girip çıkmanın "Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim ve mağlûbiyetinden doğan bir hak" olduğu, bu hakkın "dört müttefik arasında yapılan resmî anlaşmalarla teyid edildiği" bildiriliyor ve Birleşik Devletlerin "tehdit, tazyik ve diğer vasıtalarla bu haklarını terke sevkedilemeyeceği" ilâve ediliyordu. Notada, bu hakların, 14 ve 16 Haziran 1945 te Truman ve Stalin arasında teati edilen mektuplarla tesbit edildiği belirtiliyor ve Berlin Batı işgal bölgesinde bulunan yüzbinlerce insanın hayat ve mematı namına bu tedbirlerin kaldırılması isteniyordu. Nihayet bu ihtilâfın Birleşmiş Milletler Andlaşmasınının 33 üncü maddesinde zikredilen muslihane yollardan biriyle halli teklif ediliyordu.

Sovyetler bu notaya verdikleri 14 Temmuz tarihli cevaplarında, ilk defa olarak, Berlin'in Sovyet işgal bölgesinin bir parçası olduğunu ileri sürüyorlar ve Berlin meselesinin münferid bir mesele olmayıp, mevcut an-

laşmaların üç devlet tarafından ihlâl edilmiş olması dolayısıyla bütün Almanya'ya şâmil bir mesele olduğunu iddia ediyorlardı. Sovyet notası bütün mesuliyeti üç devlete yüklüyor ve ithamları dört noktada topluyordu:

1. Gerek Yalta ve gerek Potsdam'da alınan kararlara aykırı olarak üç devlet Almanya'nın demokratlaştırılması ve silâhsızlandırılmasına ait hükümlere riayet etmiyerek bu memleketi parçalamaya doğru gitmişlerdir. Berlin'de yapılan para reformu, Ruhr'daki Alman sanayiine karşı takip edilen politika, Benelux devletlerinin iştirakiyle Londra'da yapılan beş devlet toplantısı (yani Batı Birliği Konferansı), bunun delilleridir. Berlin münakalesi hakkında alınan tedbirler, Almanya'nın bu üç devlet tarafından parçalanmasına karşı Sovyet bölgesi iktisadının müdafaasıdır.

2. Berlin meselesinin bütün Almanya'ya şâmil bir mesele olduğunu şu da ispat eder ki, bu şehir dört devletin müşterek işgal işlerinin tanzimini kolaylaştırmak için bir toplantı mahalli olarak seçilmiştir. Halbuki üç devlet Batı Almanya'nın merkezi olarak Frankfurt-am-Main'i seçmekle bu müşterek hareketi baltalamışlardır.

3. Berlin ile Batı Almanya arasındaki münakalede güçlüklerin çıkması, Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa'nın Sovyet Rusya'dan ayrı olarak hareket etmeleri neticesinde olmuştur. Sovyet bölgesinde bulunan Berlin'de, Sovyetlerden ayrı olarak para reformu yapılması, bu hükümeti Alman halkının menfaatlerini ve Sovyet bölgesi iktisadiyatını korumak için tedbir almağa sevketmiştir. Amerikan hükümetinin tazyik ve tehditlere rağmen Berlin'in idaresine iştirak etmek hakkını devam ettirmesi hususundaki arzusuna gelince, bu hükümetin dört devlet arasındaki mevcut anlaşmalara aykırı hareket etmesi esasen bu hakları hükümsüz bırakmıştır.

4. İhtilâfı hal gayesiyle müzakereler yapılabilmesi için bu ihtilâf Berlin'in idaresi meselesi olarak tahdit edilmemeli, dört devlet tarafından Almanya'nın kontrolüne ait umumî bir mesele olarak telâkki edilmelidir.

Üç devlet bu Sovyet notasını tatmin edici bulmadılar. Bu sebepten Molotof'la görüşmek istediler. Fakat Molotof tatil yapmakta olduğundan, 30 Temmuzda Moskova'daki Amerikan, İngiliz ve Fransız diplomatik temsilcileri Molotof'un muavini Zorin ile mülâkat yaptılar. Mülâkattan önce Amerikan Elçisi General Bedel Smith bir de muhtıra verdi. Muhtırada, batılı müttefiklerin Berlin'deki haklarının artık bir hükmü kalmadığına dair Sovyet iddiası reddediliyor ve meseleye hal çaresi bulmak için Molotof ve Stalin'le görüşmek istedikleri bildiriliyordu. Zorin bu talebi hükü-

metine nakletti ve 31 Temmuz akşamı üç devlet temsilcisi ayrı ayrı Molotof tarafından kabul edildi. General Smith'le yaptığı görüşmede Molotof, 14 Temmuz tarihli Sovyet notasında olduğu gibi, Almanya'nın bir bütün olarak ele alınması üzerinde durdu.

Molotof'un tavassutu ile üç devlet temsilcisi 2 Ağustos akşamı Stalin'le görüştüler. Bu konuşmalar daha yumuşak bir atmosfer içinde cereyan etti ve mevcut gerginliği biraz gevşetir gibi oldu.

Stalin de 14 Temmuz notasının çerçevesi içinde konuştu. Alınan tahdidî tedbirlerin, Londra'da yapılan ve Almanya'yı parçalamağa matuf bulunan beş devlet toplantısı ile, Batı Berlin'de yapılan para reformu neticesinde olduğunu söyledi. Eğer mesele halledilmek isteniyorsa, şu iki şartın kabulünün lâzım geldiğini bildirdi :

1. Sovyet bölgesindeki Alman Mark'ı Batı Markının yerini alacak ve Berlin'de câri tek mark olarak kalacak. Bu takdirde münakale tahdidatı kaldırılacak.

2. Sovyet hükümeti her ne kadar ısrarla üzerinde durmakta ise de, Londra kararlarının tehiri bir şart olarak artık ileri sürülmiyecektir.

Üç devlet temsilcisi bu şartları hükümetlerine bildirdiler. Amerikan hükümeti, Stalin'in bu iki talebini kayıtsız şartsız değil, bazı ihtirazî kayıtlar altında kabul ediyordu. Bu vaziyet içinde, üç batılı devletin Moskova'daki temsilcileri ile Molotof arasında 6, 9, 12 ve 16 Ağustos tarihlerinde toplantılar yapıldı. Berlin buhranını halletmek için bir anlaşma yapılacaktı. Amerikan elçisi 6 Ağustosta bir anlaşma projesi sundu. 9 Ağustosta da Molotof bir proje sundu. Fakat bu ikisi arasında büyük farklar vardı. İlk olarak, Sovyet projesinden çıkan mana şuydu ki, Batılılar Berlin'de kalmak haklarını kaybetmişlerdir ve bu anlaşma ile Sovyetler tarafından bu haklar kendilerine tekrar bahşedilmektedir. İkinci olarak Berlin'de alınan abluka tedbirleri tedafüî mahiyettedir. Yani Batılılara taarruzî niyetler yüklenmiş oluyordu. Üçüncü olarak, Sovyet projesi Berlin'in iktisadî ve malî meselelerini mutlak bir Sovyet hâkimiyeti altına sokuyordu.

12 Ağustos toplantısında Sovyet ve Amerikan projeleri müzakere edildi. Molotof kendi projesinin kabulünde ısrar ediyordu. Batılı temsilciler ise buna yanaşmıyorlardı. Sovyetler teklif ettikleri anlaşma ile Berlin'i hâkimiyetleri altına geçirmek niyetinde idiler. Batılılar ise şu iki noktada ısrar ediyorlardı: a) Batılıların Berlin'de kalmaları bizzatihi bir hakka istinat etmektedir; b) Tek câri para olarak kabul edilecek Sovyet Mark'ının dört devlet tarafından tanzim ve kontrolü.

Münakaşalar şiddetli olmasına ve bir netice elde edilememesine rağmen, atmosfer nisbeten iyiydi. Bu durum içindedir ki, 17 Ağustosta dör-

düncü ve sonuncu toplantı açıldığı zaman Batılı temsilciler şu anlaşma taslağını Molotof'a teklif ediyorlardı :

1. Almanya'nın Batı bölgesi ile Berlin arasındaki şahıs ve eşya nakliyatına 1 marttan beri konulan tahditler 25 Ağustostan itibaren kaldırılacak ve münakale serbestisi tekrar tesis olunacaktır.

2. Sovyet bölgesine gidip gelen eşya nakliyatına 1 Marttan itibaren konulan bütün tahditler 25 Ağustostan itibaren kaldırılacak ve münakale serbestisi tekrar tesis olunacaktır.

3. Dört askerî vali, 25 Ağustostan itibaren yürürlüğe girecek olan yukardaki birinci ve ikinci madde ahkâmının işlemesini temin zımında gerekli tertibatı alacaklardır.

4. Askerî valilerin toplantılarına ilâveten, Dışişleri Bakanları Konseyi şeklinde veya diğer bir şekilde, dört devlet mümessilleri, yakın bir gelecekte, a) Berlin'e ait halledilmemiş meselelerle; b) Bir bütün olarak Almanya'ya ait halledilmemiş meseleleri müzakere etmek için toplantılar yapacaklardır.

5. Batı Mark'ı Berlin'de tedavülden çekilir çekilmez Sovyet Markı 25 Ağustostan itibaren yegâne câri para olacak ve bu Sovyet markının ihraç ve istimalinin dört devletin kontrolü altında yapılması için, bu tarihten önce askerî valiler gerekli tertibatı alacaklardır. Bu anlaşmalar yine bu dört askerî vali tarafından tatbik edilecektir.

Dört saate yakın bir müddetle yapılan müzakereler esnasında General Smith ve iki meslekdaşı, Molotof'u bu anlaşmanın kabulüne ikna edemediler. Bilâkis Molotof, 3 ve 4 üncü maddelerin nisbeten ehemmiyetsiz olması hasebiyle sonra münakaşa edilebileceğini ileri sürerek, 1, 2 ve 5 inci maddelerin aşağıdaki iki noktada toplanmasını ve bunların askerî valilere talimat olarak gönderilmesini istedi :

A — Berlin ile Batı bölgeleri arasındaki münakaleye konulan tahditler kaldırılacaktır.

B — Batı Markı Berlin'den çekilecek ve Sovyet bölgesinin markı yegâne câri para olacaktır.

Molotof'a göre askerî valiler bu iki prensip üzerinden mufassal anlaşmalar yapmak için 25 Ağustostan önce toplanacaklar ve bu kararların hangi tarihte yürürlüğe girebileceğini bildireceklerdir.

Molotof bu suretle, Sovyet markının dörtlü kontrolünü bertaraf etmek istiyordu. Molotof'un bu tavrı karşısında batılı temsilciler bu toplantıların bir semere vermiyeceğini anlıyarak Stalin ile bir kere daha görüşmeğe karar verdiler.

Stalin'le görüşmeler 23 Ağustosta yapıldı. Nihayet, ancak bu görüşmelerden sonradır ki bir neticeye varılabiliyordu. 27 Ağustosta Molotof

ve Vichinsky ile yapılan son bir görüşmeden sonra, biri "Tebliğ", diğeri de Berlin'deki askerî valilere gönderilecek bir "Talimat" olmak üzere iki vesika kaleme alındı. Tebliğin ana hatları şuydu :

"(A) Berlin ile Batı bölgeleri arasındaki ve Almanya'nın muhtelif bölgeleri arasındaki münakale, nakliyat ve ticarete bir müddet önce konulan tahditler kaldırılacak ve münakale, nakliye ve ticaret serbestisi tesis olunacaktır.

"(B) Dört askerî vali arasında tesbit edilen esaslar dahilinde, Sovyet bölgesinin Alman Markı Berlin'de yegâne câri para olacak ve Berlin'deki Batı Markı tedavülden çekilecektir.

"Dört askerî valinin toplantılarına ilâveten, dört devlet mümessilleri Dışişleri Bakanları Konseyi şeklinde veya herhangi bir şekilde, yakın bir gelecekte, 1. Berlin'e ait halledilmemiş meselelerle, 2. Bir bütün olarak Almanya'ya ait halledilmemiş meseleleri müzakere etmek için, toplantılar yapacaklardır."

Talimat'ın esasları da şunlardı :

"(A) Berlin'le Batı bölgeleri arasındaki ve Sovyet bölgesi ile diğer bölgeler arasındaki münakale, nakliyat ve ticarete bir müddet önce konulan tahditler kaldırılacaktır.

"(B) Sovyet bölgesinin Alman markı, Berlin için yegâne para olarak tedavüle çıkarılacak ve Batı markı tedavülden çekilecektir.

"Bu kararların tatbiki için zaruri olan anlaşmaları tesbit etmek gayesiyle dört askerî vali en kısa bir zamanda toplanacaklar ve 7 Eylül kadar, yukardaki A ve B tedbirlerinin ne zaman yürürlüğe girebileceğini bildireceklerdir.

"Yeni mark ile eski markın değiştirilmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilecektir :

"(A) Paraların değiştirilmesinde bu para sahiplerine karşı hiç bir tefrik edici muamele yapılmıyacak ve eski ve yeni paralar mütesaviyen değiştirilecektir.

"(B) Bu muameleler esnasında her türlü kolaylık gösterilecek ve dört askerî vali bu muameleler esnasında Sovyet bölgesinin para stabilitesinin muhafazasına dikkat edeceklerdir.

"(C) Berlin ile diğer bölgeler arasındaki ticaret için tatmin edici bir esas tesbit edilecek.

"(D) Mümkün olan asgarî hadde indirilmiş olan işgal masraflarını ve bütçe masraflarını karşılamak için gerekli paranın temini ve Berlin bütçesinin tevazün ettirilmesi.

'Para tedavülü Sovyet bölgesindeki Alman İhraç Bankası tarafından ve Berlin'deki halen işleyen kredi müesseseleri vasıtasıyla tanzim edilecektir.

"Yukarıdaki malî tedbirlerin tatbiki için dört askerî valinin mümes-sillerinden müteşekkil bir malî komisyon kurulacaktır."

30 Ağustosta Molotof'la yapılan nihaî görüşme ile Talimat'ın askerî valilere o gece gönderilmesi ve onların da 7 Eylül'e kadar yapılan işler hakkında birer rapor göndermeleri kararlaştırıldı.

Molotof bu iki vesikaya Londra kararlarına ait bazı hükümler de sokturmak istemişse de muvaffak olamamıştır.

Berlin'deki askerî valiler 31 Ağustosta müzakerelere başladılar. Bir hafta süren müzakereler sonunda hiç bir neticeye varılamadı. Mareşal Sokolovsky, mevcut münakale tahditlerini kaldırmak şöyle dursun, Berlin'in ablukasından beri batılıların havadan yaptıkları nakliyata dahi tahdit koymak istedi. Moskova anlaşması gereğince tesbit edilen, Alman İhraç Bankasının muamelelerinin dörtlü kontrolünü kabul etmedi. Berlin ile Batı bölgeleri arasındaki ticaretin kontrolünü Sovyet makamlarına hasretmeğe çalıştı. Müzakereler sonunda Sokolovsky, rapor halinde bildirecek hiç bir şeyin mevcut olmadığını bildirdi.

Bunun üzerine üç Batılı devletin Moskova'daki temsilcileri 14 Eylülde Molotof'a birer muhtıra verdiler. Aynı mahiyette olan bu muhtıralarda, Berlin'deki müzakereler esnasında Sovyet askerî valisi Sokolovsky'nin, Moskova'da varılan anlaşmalara tamamiyle aykırı olarak bir çok güçlükler çıkardığı, Berlin'de tedavüle çıkarılacak yeni marklar üzerindeki dörtlü kontrolü kabul etmediği, Mart 1948 denberi münakale ve ticaret üzerine konulan tahditleri kaldırmağa yanaşmadığı, bil'akis havadan yapılan nakliyata dahi tahditler koymağa kalktığı, Sovyetlerin Berlin'deki hâkimiyetini mutlak hale getirmeğe çalıştığı yazılıydı.

Sovyet hükümeti bu muhtıralara 18 Eylülde verdiği cevabında, Sokolovsky'yi tasvip ve takviye ettikten başka, Berlin'deki komutanları ve Batılı devletleri Moskova anlaşmalarına aykırı hareket etmekle itham ediyordu.

Amerika, İngiltere ve Fransa, Vaşington, Londra ve Paris'teki Sovyet Elçilerine 22 Eylülde verdikleri notalarda, üç aydan beri üzerinde durdukları talepleri tekrarladılar. Notanın sonunda, Berlin buhranının teknik güçlüklerden doğmaktan ziyade, Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa ile Sovyetler Birliği arasındaki esaslı görüş farklarından doğduğunu belirtiyor ve Sovyet hükümetinin abluka tedbirlerini kaldırmağa hazır olup olmadığı soruluyordu.

Sovyet hükümeti bu notaya olan cevabını 25 Eylülde Vaşington'daki Elçisi vasıtasıyla Amerikan hariciyesine tevdi etti. Bunda da eski iddialarda ısrar ve devam ediliyor ve vaziyette bir değişiklik meydana gelmiyordu.

Meselenin halli imkânsızlığı artık anlaşılmiş bulunuyordu. Bu sebepten üç batılı devletin Dışişleri Bakanları, Marshall, Bevin ve Schuman, 26 Eylülde Paris'te yaptıkları görüşmeler sonunda yayınladıkları bir tebliğ ile Berlin ihtilâfını Güvenlik Konseyine götüreceklerini bildirdiler. Aynı gün Amerikan hükümeti Vaşington'daki Sovyet Elçisine verdiği uzun bir notada, Berlin ihtilâfı hakkında altı haftadan beri yapılan müzakereleri anlatıyor, Sovyetlerin göstermiş olduğu kötü niyete işaret ediyor ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 33 üncü maddesinde derpiş edilen muslihane hal imkânlarının artık ortadan kalkmış olması hasebiyle, ihtilâfın Güvenlik Konseyine arzedileceği bildiriliyordu.

Böylece bütün bir yaz boyunca dünya politikasına hâkim olan Berlin buhranı yeni bir safhaya intikal ediyordu. Bu müddet esnasında Berlin iki blok arasındaki diplomatik muharebenin merkezi olmuştu (225).

Üç batılı devlet 29 Eylülde, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 39 uncu maddesinde zikredilen "sulhün tehdidi" halinin mevcut olduğunu ileri sürerek Berlin ihtilâfını Güvenlik Konseyine sundular. Birleşik Amerika'nın Güvenlik Konseyindeki temsilcisi Philip C. Jessup, Konsey önünde 6 Ekimde yaptığı izahlarda, "Sovyet hükümetinin, üç batılı devletin Berlin'e girmelerine kuvvet tehdidi ile gayri kanunî olarak mani olması, sulha karşı bir tehdittir" (226) diyerek, bir yaz boyunca devam eden hâdise ve müzakereleri anlatıyor ve üç batılı devletin Berlin üzerindeki haklarını gerek mevcut anlaşmalar ve gerekse teamül yoluyla ispat ederek sözlerine şöyle son veriyordu : "Abluka kaldırılır kaldırılmaz, Birleşik Devletler,Almanya'ya ait bütün meseleleri Sovyetler Birliği ile müzakere etmek için bir Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısı yapmağa hazırdır" (227).

Amerikan temsilcisi Jessup 19 Ekimde Konsey önünde yaptığı ikinci bir konuşmada (228), ilk önce, Sovyetlerin bir gün önce Berlin'de yeniden aldıkları ablukayı sıkılaştıran tedbirlere temas ve bunları protesto ederek, dört devlet arasında yaz esnasında cereyan eden müzakerelere tekrar dönerek, Sovyetlerin göstermiş olduğu kötü niyeti ispata çalışmıştır.

(225) *Revue Politique et Parlementaire*, Octobre 1948, No. 581, p. 227.

(226) Department of State BULLETIN, Vol. XIX, No. 485, October 17, 1948. p. 484

(227) Aynı BULLETIN, p. 487

(228) Department of State BULLETIN, Vol. XIX, No. 487, October 31, 1948, pp. 541 - 547.

22 Ekimde, Güvenlik Konseyinin Berlin buhraniyle doğrudan doğruya ilgili olmayan altı üyesi (Arjantin, Belçika, Kanada, Çin, Kolombiya ve Suriye) ihtilâfın muslihane yolla halli için bir karar teklif ettiler. Bu kararın ana hatları şuydu (229) :

1. Berlin'deki halihazır durumun vahametini önlemek, ve
2. Bu kararın dört devlete tebliğinden itibaren aşağıdaki hususların tatbiki için gereken tedbirlerin alınması.

a) Münakale, nakliyat ve ticaret üzerine dört devlet tarafından konulan bütün tahditler kaldırılacaktır.

b) Sovyet bölgesinin Alman markının Berlin'de yegâne câri para olmasını temin ve tanzim zımında dört askerî vali hemen toplanacak. Bu toplantılarda dört devletin 30 Ağustosta Moskova'da kabul ettiği kararlar esas olarak alınacak.

c) Dört askerî vali bu meseleleri 20 Kasım 1948 e kadar halledecek.

3. İkinci maddedeki tedbirlerin ittihazını müteakip on gün zarfında (yani 20 Kasımı müteakip ilk on gün içinde) veya dört devlet arasında tesbit edilen bir tarihte, bir bütün olarak Almanya'ya müteallik halledilmemiş meseleleri görüşmek üzere Dışişleri Bakanları Konseyi toplanacaktır.

Bu, her iki tarafı da uzlaştırıcı karar Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa tarafından kabul edildi. Fakat 25 Ekimde Sovyetler bu kararı veto ettiler. Bu suretle ihtilâfı hal yolunda atılan büyük bir adım semeresiz kaldı. Sovyet vetosu Sovyetlerin durumunu çok kötüleştiriyordu. Philip Jessup 25 Ekimdeki demecinde, "Berlin meselesi bu kararın teklif ettiği esaslar dahilinde halledilemez ise, bunun mesuliyeti mutlak ve kaçınılmaz bir şekilde Sovyetler Birliği hükümetine raci olacaktır" (230) diyordu.

Üç batılı devletin Dışişleri Bakanları, Sovyet vetosu üzerine hasıl olan vaziyete rağmen, "üç hükümetin kendilerine düşen vecibeleri ifaya ve Güvenlik Konseyinin azası olmak sıfatıyla yüklü buldukları mesuliyetleri yerine getirmeğe hazır olduğunu" (231) 27 Ekimde Güvenlik Konseyine bildirdiler.

Sovyet vetosu, ihtilâfı halletmek hususunda Güvenlik Konseyinin eli ni kolunu bağlıyordu. Bu sebepten meseleyi bu sefer Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ele alıyordu. Genel Kurulun 3 Kasımdaki toplantısında,

(229) Department of State BULLETIN, Vol XIX, No. 486, October 24, 1948, pp. 520 - 521.

(230) Department of State BULLETIN, Vol XIX, No.488, November 7, 1948, p. 573

(231) Department of State BULLETIN, Vol. XIX, No. 487, October 31, 1948, pp. 555 - 556.

“aralarındaki anlaşmazlıkları telif ve devamlı bir sulh tesisi hususundaki gayretlerini arttırmaları için büyük devletlere müracaat” edilmesine karar verildi. (232)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Başkanı Herbert V. Evatt ve Genel Sekreter Trygve Lie, 13 Kasım'da, Birleşik Devlet, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliğine müşterek imzalı birer mektup gönderdiler. Bu mektuplarda, “halihazırda dünya milletleri arasında derin bir endişe doğuran ve bütün Birleşmiş Milletler için hayatî bir ehemmiyeti haiz olan bir meselede” sulh için mevcut bir tehlikeye son vermenin büyük devletlerin iktidarları dahilinde olduğu bildiriliyordu (233).

İlk cevap Sovyetlerden geldi. 16 Kasım tarihli Sovyet cevabında, Almanya'nın bir bütün olarak ele alınması hususunda tekrar durularak teklif kabul ediliyordu. Üç batılı devlet cevaplarını 17 Kasım'da bildirdiler. Bu üç cevap birbirinden biraz farklı olmakla beraber üçü de müşterek bir nokta üzerinde duruyordu: Bu devletler, meselenin halen Güvenlik Konseyinin gündeminde bulunduğunu söyleyerek, “Batı bölgeleri ile Berlin arasındaki münakale, nakliyat ve ticarete konulan tahditler kaldırılır kaldırılmaz, Berlin meselesini ve bütün Almanya'ya ait diğer önemli meseleleri müzakere için dörtlü bir toplantının yapılmasına hazır olduklarını” bildiriyorlardı. (234)

Bu durum üzerine Konsey meseleye tekrar el attı. Berlin ihtilâfına hal yolunu açmak için, Berlin para meselesini bitaraf mütehassıslara inceletmeğe ve ondan sonra dört devlete tavsiyelerde bulunmağa karar verdi. Bunun için Konsey Başkanı Dr. Juan A. Bramuglia, dört devlete, beş suali muhtevi birer sual varakası gönderdi (235). Beş sual, Berlin para meselesini halletmek için dört devletin ne düşündüklerine dairdi.

Bu sual varakasına Sovyet cevabı 20 Kasım'da, üç batılı devletin cevapları ise 23 Kasım'da geldi. Bitaraf mütehassıslar bu cevapları tetkikle meşgul iken, Berlin'de vukubulan yeni bir hadise buhranı çıkmaza sokuyordu.

30 Kasım'da Berlinde komünistlerin gayretleriyle ikinci bir şehir meclisi kuruldu. Sovyetler 1 Aralıkta bunu resmen tanımak suretiyle bağı kopardılar. Batılılar tarafından bu hareket protesto edildiyse de, batılıları

(232) BULLETIN des Nations Unies, Vol. V, No. 11, 1 er Décembre 1948, p. 452.

(233) Department of State BULLETIN, Vol. XIX, No. 491, November 28, 1948, p. 655.

(234) BULLETIN des Nations Unies, aynı sayı, p. 453.

(235) Bu sual varakasının muhtevi bulunduğu sualler ve gelen cevaplar için: Department of State BULLETIN, No. 491, pp. 666 - 667.

Berlin'den çıkarmağa matuf bulunan bu harekette hiç bir değişiklik meydana gelmedi.

Güvenlik Konseyi bu güç durum karşısında da ihtilâfı halletmeğe çalıştı. Konsey Başkanı Dr. Bramuglia 30 Kasım'da dört devlete şu tavsiyelerde bulundu (236) :

1. Güvenlik Konseyi azasından altı bitaraf memleket (Arjantin, Belçika, Kanada, Çin, Kolombiya, Suriye) Berlin'de dört işgal devletinin kontrolü altında bir tek paranın tedavül etmesi hususunda anlaşma temini için ara bulma teşebbüslerine Aralık ayında da devam edecektir.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie, altı devletten mürekkep bir heyete bir maliye ve iktisat müşaviri tayin edecektir.

3. Heyet ayrıca, dört işgal devletinin maliye ve iktisat müşavirleriyle de istişarede bulunabilecektir.

4. Bu temas ve müzakereler ay sonuna kadar bitirilecektir.

Lâkin ikinci bir hâdise batılılar ile Sovyetler arasındaki uçurumu daha çok genişletiyor ve ihtilâfı halledilmemeğe mahkûm ediyordu.

5 Aralıkta Berlin'de Belediye seçimleri yapıldı. Bu seçimlere, Sovyetlerin tazyikiyle, Berlin'in Sovyet işgali altındaki bölgesi iştirak etmedi. Seçimler sadece üç batı bölgesinde yapıldı. Komünistlerin geniş propagandasına rağmen neticeyi Sosyalistler kazandı (237).

Bu şekilde Berlin doğu ile batı arasında ikiye ayrılıyor ve herhangi bir anlaşmaya varma imkânları ortadan kalkmış oluyordu. Mesele bu şekile 1949 yılına intikal edecektir. Artık altı aylık uğraşma'lar neticesiz kalıyordu. Sovyetlerin bu meseledeki muannit hareketlerinin gayesi Batılıları Berlin'den çıkartmaktı. Berlin'de bulunan batılılar aynı zamanda Sovyet bölgesinin de içinde yaşamış oluyorlardı. Diğer taraftan, Berline hâkim olmak merkezî Almanya'ya hâkim olmak demektir. Merkezî Almanyanın hâkimiyeti ise, bütün Almanyanın hâkimiyeti için bir basamaktır. Bunun için, Batılılar ve bilhassa Amerikalılar da Berlin'den çıkmamak hususunda aynı derecede muannit davranarak Berlin'in batı bölgeleri halkını hava nakliyatı ile besleyeceklerdir ki, bu, Amerikanın teknik kudretinin azametini dünyaya gösterecektir. Aynı zamanda, Amerikanın Sovyet Rusya karşısında muvaffakiyetle mukavemet etmesi Batı Blokunu manen takviye edecek ve bu blok içinde bulunan devletlerin ümit ve imanlarını daha kuvvetlendirecektir.

(236) 2 Aralık 1948 tarihli "Cumhuriyet" ten.

(237) Yeni Belediye Meclisi, Belediye reisliğine, 1947 yılına kadar Fakültemiz Şehircilik Dersi profesörlüğünü yapmış bulunan Ernst Reuter'i seçmiştir.

Berlin buhranının bilhassa şiddet arzeden son altı aylık safhasının en büyük reperküsyonu hiç şüphesiz ki, 4 Nisan 1949 da imzalanmış bulunan Atlantik Paktının ortaya çıkmasıdır. Sovyetlerin "Berlin Taarruzu" batıya yani Atlantiğe doğru ve bu sahada bir gelişme istikameti çiziyordu. Kaldı ki, bu hareket, harbin bitişindenberi ilk defa olarak doğrudan doğruya Amerika ve diğer batı devletlerine müteveccihti. Tetkik ettiğimiz üç senelik hadiseler içinde gördük ki, Sovyetlerin hiç bir hareketi doğrudan doğruya Amerikayı istihdaf etmemiştir. İlk defa olarak Sovyetler tarafından gelen bir hamle Amerikaya çarpıyordu. Amerika da, ilk defa olarak kendisine tevcih edilen bir tehlike ile karşılaşılıyordu. Şu halde tehlike çok yakındı. İşte bu durum Amerikayı harekete ve mukabil tedbirler almağa sevk ederek Atlantik müdafaa paktını ortaya çıkarmıştır. Böylece Batı Avrupada Sovyet yayılması önleneyecekti. 5 Aralık seçimleriyle Berlin'in kati olarak ikiye bölünmesini ve anlaşma imkânlarının artık mevcudiyetlerini kaybetmesini müteakip, 10 Aralıkta, bir müddettenberi devam eden hazırlıklardan sonra, Batı Birliği devletleriyle Kanada ve Birleşik Amerika arasında Kuzey Atlantik Paktının imzası için resmî müzakereler başlıyordu. Atlantik Paktının ortaya çıkmasında Berlin buhranındaki batı mukavemetinin zaferinin çok büyük rolü vardı. Müttefikler Berlin zaferini kazanmamış olsalardı, Atlantik Paktı bugünkü genişliği bulamaz, Norveç ve Danimarka gibi şimal devletleri, İtalya gibi cenup devletleri ona katılmak için müstesna bir cesaret gösteremezlerdi (238).

Sovyet - Yugoslav gerginliği : 1948 yılının en önemli hadiselerinden biri de Sovyet Rusya ile Yugoslavyanın aralarının açılmasıdır. Berlin ablukasında istediklerini tahakkuk ettiremeyen Sovyet Rusya, Yugoslavya ile arasında bir müddettenberi mevcut bulunan gerginliğin dünya efkârı önünde alenileşmesi ile kurmuş olduğu blokda yeni bir zaaf unsuru kazanmış oluyordu. Bu hadisenin ortaya çıkmasıyla Sovyetler, Berlin ablukasından sonra ikinci bir muvaffakiyetsizliğe uğramış oluyorlardı.

Sovyet - Yugoslav gerginliği hakikatte 1945 yılında başlamıştır. Fakat öyle anlaşılıyor ki, harbin bitiminden itibaren yeni bir plânın tatbiki-ne koyulan Sovyet Rusya, daha iptidada açık bir muvaffakyetsizliğe düşer olmamak için 1948 yılına kadar Mareşal Tito ile hoş geçinmeğe ve onu muslihane bir şekilde yola getirmeğe çalışmıştır. Fakat Mareşal Tito'nun diğer Sovyet peyklerinin gösterdiği muvafakati göstermemesi Sovyet sabrını ancak 1948 yılı başına kadar devam ettirebilmiştir.

(238) Ömer Rıza DOĞRUL - Müttefiklerin Kazandığı İki Zafer, 25 Mart 1949 tarihli "Cumhuriyet"

Mareşal Tito ne yapmıştır ki, Sovyet Rusya ile Yugoslavyanın arası açılmıştır. Bunun sebeplerini Rus Komünist Partisi Merkez Komitesi ile Yugoslav Komünist Partisi Merkez Komitesi arasında 1948 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında teati edilen ve karşılıklı ithamları muhtevi bulunan mektuplardan çıkarıyoruz (239). İlk önceleri, bu iki devlet arasındaki ihtilâfın nazârî bir mahiyette ve bir prensip anlaşmazlığı olduğu zannedilmişti. Halbuki bu vesikaların neşrinden sonra anlaşılmıştır ki, bir büyük devlet bir küçük devleti tahakkümü altına sokmak istemiş ve fakat bu küçük devlet, diğer küçük Sovyet peyklerinin tamamıyla aksine olarak, bu büyük devlete karşı direnmıştır.

Sovyet - Yugoslav gerginliğinin mahiyet ve sebeplerini şöyle sıralayabiliriz :

1. Sovyet Rusya ile Yugoslavya arasındaki anlaşmazlığın kökleri 1945 yılına dayanmakta ve hergün biraz daha büyüyerek nihayet bugünkü mahiyetini almış bulunmaktadır. İhtilâfın menşei Tito'nun 1945 yılında Trieste meselesi dolayısıyla söylediği bir nutuktan gelmektedir. Tito bu nutkunda, âdil ve haklı bir harp olması lâzımgelen İkinci Dünya Harbinin hiç de âdil ve haklı bitmediğinden, küçük milletlerin, sıkışınca bozulan ufaklık para rolünde kullanıldıklarından acı acı şikâyet etmiştir. Rus Komünist Partisi Merkez Komitesinin 4 Mayıs 1948 de Tito ve Kardelje (Başbakan yardımcısı) yazdığı mektupta, bu meseleye temas edilmekte ve "Yugoslavya arkadaşları bu kadar ağır bir muharebeden sonra Sovyetler Birliğinin Trieste yüzünden Anglo-Saksonlarla yeni bir harbe girmeyi göze alamıyacağını bilmemizlik edemezler" denilerek, Cilas'ın (Djilas, Yugoslavyanın tanınmış idareci ve parti şeflerinden) Yugoslav Komünist Partisi Merkez Komitesinde, Rusyanın küçük milletleri iktisaden boğmağa hazırlandığı, bunun için de Kominformu bir vasıta olarak kullandığı hakkındaki sözlerini tenkit etmemek suretiyle Tito'nun bunlara iştirak ettiği belirtilmektedir. Bundan sonra mektupta, Cilas'ın bu sözleri üzerine Sovyetler Birliğinin 5 Haziran 1948 de Tito'ya bir nota vermek mecburyetinde kaldığı zikredilmektedir.

2. Yine bu mektuplardan anlaşılıyor ki, Tito Moskova'nın emirlerine tam bir bağlılık göstermemiştir. Çünkü Sovyet Rusyanın daha baştan itibaren, Yugoslavyayı mutlak hâkimiyeti altına almak ve Moskova'dan idare etmek istediğini anlamıştır. Halbuki Tito, Sovyetlerin yaptığı bir darbei hükümet neticesinde iktidara gelmemiştir. Almanların Yugoslav

(239) Bu iki Parti arasında teati edilen mektuplar Amerikanın "TIME" mecmuasında neşredilip, 2, 3 ve 4 Eylül 1948 tarihli "CUMHURİYET" gazetesinde tercüme-leri çıkmıştır ki, biz de bu tercümelerden faydalandık.

topraklarından çekilmelerini müteakip, komünistleri bir araya toplayarak mücadele etmiş ve Almanlarla çete harbi yapan Yugoslav milliyetçisi Mihailoviç'i de bertaraf ederek iktidarı ele geçirmiştir. Yani, diğer peyk memleketlerdeki bugünkü hükûmetler Sovyetlerin yaptıkları darbe hükûmetlerle ve yukardan aşağı doğru vukubulan hareketlerle kurulurken, Yugoslavyanın komünist hükûmeti daha ziyade aşağıdan yukarıya doğru vâki olan hareketler neticesinde kurulmuştur. Bu bakımdan Tito kendisini, diğer peyk memleketler şeflerinden daha üstün tutmuş ve bu şeflerin Moskova'ya gösterdiği bağlılığı göstermeğe yanaşmamıştır. Sovyet Rusya ile olan münasebetlerini de daha ziyade iki müttefik ve dost memleketin münasebetlerine benzetmeğe çalışmıştır. Moskova ise tamamen bunun aksini yapıyordu. İşte ihtilâfın bir noktası da burada beliriyordu. Tito'nun 13 Nisan 1948 de Stalin ve Molotof'a yazdığı mektupta şöyle deniyordu: "S. S. C. B. ni sevmekle beraber, kendi memleketimizi daha az sevmemize imkân yoktur."

3. Fikirleri ikinci maddede söylediğimiz şekilde bulunan Tito, Sovyetlerin bir çok memleketlerde yaptıkları gibi, Yugoslavyada da elaltından bir takım gizli faaliyette bulunmalarını hiç bir zaman sempati ile karşılamamıştır. 13 Nisan tarihli mektubunda "Sovyet gizli istihbarat teşkilâtının liderlerimiz hakkında şüphe yarattıklarına, bunların şeref ve hay-siyetlerine hâlel getirdiklerine dair elimizde vesaik ve delâil mevcuttur" diyordu. Rus Komünist Partisinin 13 Nisan tarihli mektuba 4 Mayıs 1948 de yazdığı cevap da bu hususa ait enteresan noktaları ihtiva etmektedir. Mektubun bu kısmı dikkatle okunduğu zaman Sovyet sefirlerinin diplomatik işlerden başka ayrıca buldukları memleketlerin Komünist Partilerinin âmir ve idarecileri rolünü de oynadıkları çok açık bir surette ortaya çıkmaktadır. Filhakika Tito ve Kardelj 13 Nisan tarihli mektuplarında, Belgrad'daki Sovyet sefirinin her şeye müdahale etmesinden, parti işlerine karışmasından şikâyet ederek, "Bir sefir olmak sıfatıyla Sovyet elçisinin partimizin faaliyeti hakkında hiç kimseden malûmat istemeğe hakkı yoktur. Çünkü bu onun vazifesi değildir" diyorlardı. Görülüyor ki, Tito Moskovaya bağlı olmakla beraber, onun mutlak hakimiyeti altına girmeği kabul etmemiş ve Yugoslavyanın hakiki manasında bağımsız bir devlet olmasına gayret etmiştir.

4. Tito'nun 13 Nisan tarihli mektubundan çıkarılan neticeye göre, iki memleket arasında doktriner bir ihtilâf da mevcuttur. Mezkûr mektubunda Tito, "Burada biz Sovyet Sistemini tetkik ve tahlil ederek misal almakta, fakat kendi memleketimizde sosyalizmi biraz daha değişik şekillerde geliştirmekteyiz. Bunu böyle yapıyoruz, zira gündelik hayat şart-

ları bizi bu yola zorlamaktadır.” demektedir. Bundan anlaşıldığına göre, Tito Sovyet rejimini Yugoslavyada aynen tatbik etmemiş, memleketin arzettiği hususiyetlere uydurmuştur.

Filhakika Tito, hürriyet esasına dayanan bir ziraat ekonomisinin devamına müsaade etmekle bolşevik doktrininden ayrılmıştı (240). Sırp ve Hırvat köylülerinin kolhoz sistemine tâbi olmaları ve Tito'nun bu köylüleri, işçilerden üstün tutmakla devletin en sağlam destekleri telâkki etmesi, Rusyada kabul edilemiyordu (241).

5. Tito Sovyetlere karşı o kadar dikbaşlılıkla hareket etmiştir ki, Yugoslavyada bulunan sovyet ajanlarına mukabil o da Yugoslavyadaki askerî ve sivil Sovyet personelinin peşine ajanlar koymuştur. Bu ise Sovyetleri son derece sinirlendirmiştir. 4 Mayıs tarihli mektupta, “gerek sivil mütehassıslarımız, gerek Kominform mümessilimiz Yudin, Yugoslav emniyet makamlarınca sıkı bir takip ve tarassut altında bulunduruluyorlardı” denilmektedir. Yine Rus Komünist partisi Merkez Komitesinden 27 Mart 1948 de Tito'ya yazılan ve Stalin'in de imzasını taşıyan mektupta şöyle deniyor: “Sovyet sivil mütehassısları, Yugoslav emniyet ajanlarınca adım adım takip edilmekte, ekonomik sahada kendilerine hiç bir bilgi verilmemekte imiş. Fakat iş yalnız bu kadarla da kalmamakta, Sovyet sivil mütehassıslarından başka doğrudan doğruya Sovyet elçisi, hatta Informbüro'daki Rus Komünist Partisi temsilcisi Yudin de adım adım Yugoslav gizli polisince takip edilmekte imiş.”

6. Tito Balkanlarda takip ettiği faal politika ile de yine kendisine hizmet etmeği gaye edinmişti. Balkan devletlerini birbirine bağlayan anlaşmalar Tito'nun liderliği altında ve Yugoslavya etrafında meydana gelmişti-O kadar ki, Balkanlardaki siyasî gelişmeler Sovyet diplomasisinin eseri olmaktan ziyade, Tito'nun şahsî diplomasisinin neticesi olmak istidadında idi. Bu ise Moskova tarafından hiç de iyi karşılanmadı.

1947 Aralık ayında, Yugoslavya ile komşuları arasında yapılan anlaşmalarla bir Balkan Federasyonunun kuruluşuna doğru gidildiğini yukarıda söylemiştik. Bu siyasî gelişmelerde Tito'nun şahsî payının o kadar büyük olduğu anlaşılıyordu ki, başlıca Sovyet organlarından biri olan Pravda'nın 27 Ocak 1948 de neşrettiği bir makale dikkate şayan bulunmaktadır. Bu makalede hülâseten şu iki nokta müşahede edilmekteydi. (242) :

(240) Tito Meselesi, 20 Temmuz 1948 tarihli “Cumhuriyet”, “Jurnal de Genève” den iktibas.

(241) Aynı makale.

(242) *Revue Politique et Parlementaire*, Fevrier 1948, No. 575, p. 207.

a) Halihazırda Sovyetler Birliği bir Balkan Federasyonunun kurulmasını ve bilhassa Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutlukta başka Polonya, Çekoslovakya ve Yunanistanı da içine alacak bir federasyonu hiç arzu etmemektedir.

b) Sovyet Rusya, her şeyden önce, bu devletlerin bağımsızlıklarını ve demokratik mekanizmalarını kuvvetlendirmelerini arzu etmektedir.

Çarlık Rusyasının olduğu kadar Sovyet Rusyanın da büyük emellerinden biri olan Balkan hâkimiyeti ve Rus hâkimiyeti altında bulunan Balkan Birliği meselesi, sırf Tito'nun prestijini daha fazla yükseltmemek gayesiyle bir zaman için tehir ediliyordu. Filhakika bu makaleden bir ay sonra Moskova ile Belgrad arasında karşılıklı ithamlar başlıyordu.

Yukarıdanberi tahlil edegeldiğimiz muhaberatın ilk neticesi Yugoslavyadaki Sovyet askerî heyetinin geri çekilmesi oldu. Esasen iki devlet arasındaki münakaşalar, Sovyet Rusyanın Yugoslavyada bulunan bütün askerî müşavir ve öğretmenlerini geri çekmeğe karar verdiğini 16 Mart 1948 tarihinde bildirmesile açılmıştı.

İkinci netice de, Kominform'un Haziran 1948 ortalarında Bükreşte yapılan toplantısında, Yugoslavyanın aforoz edilmesi oldu. Yugoslavya, Sovyet Rusyaya, aralarındaki ihtilâfı doğrudan doğruya müzakereler yoluyla halletmeği teklif etmişti. Lâkin Moskova bunu kabul etmeyerek ihtilâfı halletmek üzere Kominformu toplamıştı. Yugoslavya da Kominformun bu toplantısına iştirak etmemiştir.

Böylece Sovyet Rusya ile Yugoslavyanın araları kati ve tam bir şekilde açıldı. Şüphesiz ki bunda Sovyetler kaybediyorlardı. Her şeyden önce muhakkak olan nokta, Sovyet Rusyanın Yugoslavyayı kaybetmiş olduğudur ve bunun manası ise otuz altı Yugoslav tümeni ile son derece mühim bir stratejik mevki kaybetmektir. (243). Yugoslavyanın doğu Bloku ile bağlarını gevşetmesi Sovyet Rusyaya Akdenizde mühim bir mahrecini kaybettiriyordu. Mamafih bunu muvakkat bir zaman için kabul etmek gerektir. Çünkü Yugoslavyanın Sovyetlerle bağlarını gevşetmiş olması henüz kati bir mahiyet arz etmemektedir. Tito, harbin bitişinden 1948 yılı ortalarına kadar geçen üç senelik müddet esnasında, tamamiyle Moskovanın emirleriyle hareket etmemekle beraber, heyeti umumiyesiyle Sovyet emellerine hizmet etmiştir. Diğer taraftan, Tito samimi bir komünisttir. Bu sebepten hadise hakkında şimdiden kati bir hüküm verilemez. Yukarıda zikrettiğimiz mektupların tetkiki gösterir ki, Tito Sovyet Rusya ile olan bağlarını koparmağı hiçbir zaman arzu etmemiştir.

(243) Sühâ Sakıp TANER - Yugoslavya ile Rusya arasındaki dava, 19 Temmuz 1948 tarihli "Cumhuriyet"

— III —

1945 - 1948 ARASINDAKİ SOVYET - AMERİKAN
MÜNASEBETLERİNİN GENEL TAHLİLİ

1945 Noelindeki mesajında Papa XII. Pie "Allah bedbaht insanlığın mukadderatını Amerikanın ellerine tevdi etmiştir" diyordu. Aradan dört sene geçti, fakat bu sözün taşıdığı hakikat, bu zaman esnasında hiç değişmedi. Dört sene önce olduğu kadar bugün de insanlığın mukadderatı, Sovyet Rusyadan çok fazla, yirminci asrın muazzam sınaî kudreti olan Birleşik Amerikanın teşebbüs ve fiillerine bağlı bulunuyor. İnsanlığın bir parçası olması hasebiyle, dört senedenberi ortaya çıkan büyük bir tehlike muvacehesinde kendisine yüklenmiş bulunan ağır mesuliyetlerin icap ettirdiği şeyleri Birleşik Amerika yerine getirmiş midir? Buna verilecek cevap ne menfi ve ne de müspettir. Menfi değildir; çünkü Sovyet politikasının ortaya koyduğu tehlikeler karşısında bomboş durmamış, o da bir takım mukabelelerde bulunmuştur. Müspet de değildir; çünkü yapmış olduğu mukabeleler kâfi şekilde yapılmamış ve yapılanlar da tehlikeyi büyük nisbette önleyecek tarzda olmamıştır. Buna mukabil Sovyetler ise, Birleşik Amerikanın ilk önceleri uysal, sonraları da batı olan siyaseti karşısında her türlü fırsatı azamî şekilde istismar ederek geniş kazançlar elde etmişlerdir.

Başkan Truman iflâs etmiş bir Amerikan siyasetine tevarüs etti. (244). Çünkü insanlık için hakikaten yüksek idealler besliyen realist bir politikacı olmaktan ziyade hukukçu ve idealist olan Başkan Roosevelt, Avrupa siyasetindeki tecrübesizliği dolayısıyla İkinci Dünya Harbi içinde birçok hatalar yaptı. İktisadî bir doktrinin muhteris prensiplerini tatbik mevkiine koymak için en küçük fırsatları bile en büyük şekilde istismara çalışan, iki yüzlü bir politika ile Almanyayı Batılılar üzerine teşvik ederek İkinci Dünya Harbinin çıkmasında yarı hisseye sahip bulunan Komünist Rusya ile harp sonrası devresinde de Batılıların gayet iyi uyabileceklerine inanarak bu yolda bu devlete birçok tavizlerde bulundu. Bunun neticesinde de bu devlet harbin en kazançlı ve Avrupanın da en kuvvetli devleti olarak ortaya çıkıyordu. Bu devlet ki, onun içinde İkinci Dünya Harbi asıl harbin birinci safhası olup, ikinci safha sosyalizmin vatanı olan Sovyetler Birliğine yapılacak bir taarruzla başlayacaktı. Mütte-

(244) William C. BULLITT - *Le Destin du Monde* (The Great Globe Itself), Editions Self, Paris 1948, p. 121.

fiki bulunan devletlere bu derece şüphe ile bakan bu devletin şefi Stalin, Avrupa Harbinin bitişinden dokuz ay sonra 9 Şubat 1946 da şöyle diyordu: "Harbin arızî olarak çıktığını veya bazı devlet adamlarının hatalarından doğduğunu düşünmek hatalı olur. Bu hatalar mevcut olmakla beraber, harp hakikatte, inhisarcı kapitalizme müstenit dünya iktisadî ve siyasî kuvvetlerinin inkişafının kaçınılmaz bir neticesi olarak patlamıştır" (245). Truman Başkan olduğu vakit dünya sulhünü böyle bir devletle müştereken kurmak vazifesini deruhte ediyordu.

Harp bittiği zaman, Amerikan halkı sulhün hemen tesis edilebileceğine ve sulh tesis edildikten sonra da Amerikanın Avrupa işlerinden elini çekerek tekrar eski infirad siyasetine dönebileceğine inanıyor ve bunu iştiyakla arzu ediyordu. Kendi kıtasına dönen Amerika Avrupayı kendi mukadderatiyle başbaşa bırakacak ve bu kıtanın girift politik kombinezonları yüzünden artık ikinci bir felâkete sürüklenmeyecekti.

Amerikan efkârı umumiyesi bu düşüncesinde, bazı sebeplerden dolayı haklıydı. Bu millet bu son harp ile tarihinin en büyük mücadelesini yapmıştı. Amerikan askerleri dünyanın üç kıtası üzerinde çarpışmış ve kayba uğramıştı. Amerikanın uğradığı insan kaybı, Avrupa milletlerinin bütün tarihleri boyunca yapmış olduğu harplerde düçar olduğu kayıplara nisbetle mühim bir şey değildi. Fakat bu, Amerikanın tarihinde ilk defa vukubulan bir hadise idi. İlk defa olarak Amerika, kendisi için olduğu kadar başka milletler için de, böyle bir fedakârlık yapıyordu. Bu sebepten,, İkinci Dünya Harbinin Amerikan halkı üzerindeki tesirleri de derin oldu. Bu tesirler dolayısıyledir ki, Amerikan halkı silâhlı bir ihtilâfa sürüklenmekten mümkün olduğu kadar kaçınmak istiyordu.

Diğer taraftan, harp içindeki Amerikan-Sovyet münasebetleri de Amerika üzerinde tesirler bıraktı. Harp içinde iki memleket arasında bir yakınlaşma meydana gelmişti. Harp bittiği zaman, Sovyetler Birliği artık Amerikan halkına harpten önceki kadar korkunç görünmüyordu. İki memleket münasebetlerine hâkim olmuş bulunan itimatsızlık havası artık zail olmuştu. Sovyetlerin 1939 yılında batı devletlerine karşı Almanya ile oynamış olduğu oyun da unutulmuştu.

Hal böyle olunca, 1941 yılındanberi devam edegelen dostluk ve ittifakın harpten sonra da devam edeceği ve sulha ait meselelerin de karşılıklı bir anlayış ile kısa bir zamanda halledilivereceği umuluyordu. Potsdam Konferansında varılan anlaşmalar da bu ümidi kuvvetlendirmişti. 1945

(245) Committee on Foreign Affairs - The Strategy and Tactics of World Communism, Report of the Subcommittee No. 5, p. 21.

Eylül Londra ve 1945 Aralık Moskova konferanslarında uğranılan muvafakiyetsizlikler, Sovyetler hariç, bütün Avrupa basınında ümitsizlikler doğurduğu halde, Amerikan basını bu hadiseleri Avrupalılar kadar bedbince karşılamamıştı. Şayanı dikkattir ki, Sovyetlerin Orta ve Doğu Avrupa'daki faaliyetleri de lüzumu kadar ehemmiyetle kavranmamıştır. Bu hareket ve faaliyetlerde, Sovyetlerin 1920 senesinden itibaren kendisine hemhudut olan bütün devletlerle bir takım dostluk ve ademi tecavüz paktları imzalamasında olduğu gibi, kendisi etrafında bir emniyet kordonu kurmak arzusu görülüyordu. Bundan dolayı ilk zamanlarda bu teşebbüsler müsamaha ile karşılanıyordu. Balkan devletlerinin tanınmasında fazla ısrar edilmemesi böyle bir görüşün ifadesi olsa gerektir.

Harpsonrası devresinin ilk zamanlarında yapılan konferanslarda Amerikanın gösterdiği uysallığa mukabil, oSvyetler mümkün olduğu kadar uzlaşmaz bir tavır takınmışlardır. Bu yolda Molotof en yüksek muvaffakiyeti elde etmiştir. Halledilemeyen meseleler ancak Sovyet delegesi istediği zaman bir neticeye ulaştırılabilmıştır. Konferanslarda gösterdiği dikbaşlılık harp sonrası Sovyet siyasetinin bir taktiği idi. Dördüncü kısımda izah edeceğimiz üzere, Sovyetler Birliği harpten sonra doktriner bir politikanın izinde yürümeğe başlamıştır. Yoksa birçoklarının zannettiği gibi bir emniyet kordonu tesisi mevzubahis değildi. Avrupanın arzettiği karışık, sarsıntılı ve istikrarsız durum onlar için geniş imkânlar arz ediyordu. Binaenaleyh böyle bir durumun temadisinde çok menfaatliydiler. Halbuki Batı Devletleri bu durumu ortadan kaldırmak, iktisadî depresyon içinde bulunan Avrupa memleketlerini kalkındırmak ve bu yolla da sulh ve sükûnun tesisini kolaylaştırmak istiyorlardı. Tabiatıyla bu Sovyetlerin işine gelmezdi. Bunun için Batılıların bu teşebbüslerini mümkün olduğu kadar baltalamağa çalıştılar. Ancak kendi durumlarının kuvvetlenmiş bulunduğu şeylerde tavizatta bulundular. Bundan ötesine gitmediler. Mihverin peykleri olan devletlerle yapılacak sulh muahedeleri niçin 1945 de neticelenmedi de, ancak 1947 başında neticelendi? Çünkü 1947 yılı geldiği zaman mihverin peykleri olan Romanya ve Bulgaristan artık Sovyet nüfuzu altına kat'iyetle girmiş bulunuyordu. Macar ve İtalyan komünist partilerini ise hâkimiyetleri altına almış olduklarına ve bu partiler vasıtasıyla bu iki memlekette istediklerini yapabileceklerine inanıyorlardı. Filhakika sulh muahedelerinin imzasından onbeş gün sonra Sovyetlerin Macaristanda oynadıkları oyunlar ve bunların Mayıs 1947 de Komünist Partisinin iktidarı ele geçirmesiyle neticelenmesi ve yine sulh muahedelerinin imzasından bir sene sonra Nisan 1948 de İtalyan seçimlerinde komünistlerin gösterdikleri faaliyetler, onların bu inanlarının boş olmadığını gösteriyordu.

Harp sonrasının tahlil ettiğimiz üç senesi içinde Sovyetler komünist partilerinden azamî surette istifade ettiler. Esasen bu partiler onların yabancı memleketlerdeki beşinci kolunu teşkil ediyordu. Bugün Sovyet nüfuzu altında bulunan memleketler, bugünkü durumlarına ancak bu beşinci kol vasıtasıyla düştüğü gibi, Batı Blokuna iltihak etmiş bulunan İtalya ve Fransada da yine bu beşinci kol bu iki memleketin iktisadî hayatlarını felce uğratacak mahiyette grevler çıkarmışlardır.

Bütün bunlara karşı Amerika ne yapmıştır? Truman Doktrininin ortaya çıkışına kadar Birleşik Amerika müessir bir tedbire başvurmamıştır. Amerikada halk efkârının, memleketin dahilî ve haricî idaresinde oynadığı büyük rol nazarı itibare alınırsa bunun hakikî sebebi anlaşılır. Mammafi bu arada şu noktayı belirtmek yerinde olur: Başkan Truman ve arkadaşları, harbin bitişinden itibaren Amerikanın eski infirad siyasetine dönemeyeceğini anlamışlardır. Çünkü harbin sonunda Sovyet Rusya Avrupanın en büyük devleti haline gelmiş ve Avrupa siyasetindeki muvazene Sovyet Rusya lehine bozulmuştu. Bu devlet samimi bir sulhsever olsaydı, mesele o derece büyük bir ehemmiyeti haiz olmazdı. Fakat harbin son bir yılı içinde bunun tamamen aksini gösteren bir takım karineler ortaya çıkmıştı. Aynı zamanda, harbin arifesinde takip ettikleri politika da Sovyet politikasının hakikî mahiyetini izah eder. Binaenaleyh Amerikanın Sovyet Rusyanın karşısına çıkması, hem Amerika kıtası ve hem de Amerikanın Avrupadaki menfaatleri bakımından zaruri idi. Lâkin buna rağmen kendisinden beklenileni yapamadı. Bütün Sovyet manevralarına, fiilî hiç bir kıymeti bulunmayan kuru protesto notaları ile mukabele ediliyordu. Muvaffakiyetsizlikle kapanan her konferanstan sonra açılan her yeni konferansa Amerikalılar yeni ümitlerle, Sovyetler ise yeni taktiklerle gidiyorlardı. Zaman Sovyetler lehine işliyor ve vakit kazanma prensibine istinat eden Sovyet politikası mükemmel çalışıyordu. Amerikanın çekingen ve statik politikasına mukabil, Sovyetler atak ve dinamik bir politika yürütüyorlardı. Nihayet Truman'ın 12 Mart 1947 tarihli mesajı cesaretle bir hamle oldu.

Bu hamleyi şu sebeple izah edebiliriz: Çarlık devrinde olduğu gibi Sovyetler devrinde de Rusyanın Avrupadaki güneye inen yegâne mecrası Türk Boğazları ve Ege Denizi olmuştur. Her iki devirde de bu mecra hâkimiyet, Rusya için, Akdenize hâkimiyet demek olmuştur. Bu mecra, aynı zamanda, Rusyaya, Akdenizin olduğu kadar Orta Doğunun ve Kızıl Denizin de kapılarını açacaktı. Çarlık Rusyayı her vesile ile bu hâkimiyeti tesise çalışmış fakat muvaffak olamamıştı. Sovyetler ise İkinci Dün-

ya harbini müteakip Balkanlara yerleştikten sonra bu mecranın kapısını ele geçirmiş oluyorlar ve Boğazlar üzerinde tazyik yapabilecek duruma girmiş oluyorlardı. Filvaki 1946 yılı sonunda bu tazyik kendisini göstermiş bulunuyordu. Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk tarafından desteklenen ve beslenen Yunan âsileri Yunan toprakları üzerinde harekete geçmişlerdi. Bu hareketin ilk hedefi Yunanistanda komünist hâkimiyetini tesis etmek ve bu memleketi bir Sovyet peyki haline getirmektir. Halbuki Yunanistanın içinde bulunduğu iktisadî güçlükler âsileri tenkile mani oluyordu. Diğer taraftan, yine 1946 yılı sonlarında Türk hükûmetiyle Sovyet hükûmeti arasında Boğazların statüsünü tâdil ve yeni şartlara uydurmak maksadiyle teati edilen notalar, Sovyetlerin Boğazlar ve Akdenize inen mecra üzerindeki hâkimiyet emellerini açık ve resmî bir şekilde ortaya koyuyordu. Esasen 1945 denberi Türkiye ,Sovyetlerin resmî ve gayri resmî tazyiklerine hedef olmuştu. Bu sebepten Türkiye o zamandanberi büyük bir orduyu daimî surette silâh altında tutmak zorunda kalmıştı. Bu, Türkiyenin iktisadî durumunu güçleştirmişti. Akdenizde asırlık hâkimiyete sahip olan İngiltere harpten sonra eski mevkiini kaybetmişti. Kendisinin de içinde bulunduğu iktisadî güçlükler stratejik mevkide bulunan bu memleketleri desteklemeğe mani oluyordu. İngiltere bunu Amerikaya sarıh bir şekilde bildirmişti. Eğer bu iki memlekete yardım edilmeyecek olursa, netice dünya siyasetinde bir dönüm noktası teşkil edecek kadar vahim olurdu. Neticenin vahametinden sadece Avrupa değil, aynı derecede Amerika da zarar görebilirdi.

İşte bu sebeplerden dolayı 12 Mart 1947 de Truman Kongreden bu iki memleket için yardım talep etti. Bu, Amerikan tarihi bakımından çok önemliydi. Çünkü bu, infirad siyasetinin terki demektir. Eğer yardım iktisadi mahiyette olsaydı politika bakımından büyük bir hadise teşkil etmezdi. Lâkin yardımın askerî mahiyette olması Amerikanın bundan böyle artık Avrupada kati mesuliyetler deruhte ettiğini gösteriyordu. Bundan başka, Kongrenin iki ay süren müzakere ve münakaşalardan sonra yardıma muvafakat etmesi, hadisenin taşıdığı büyük ehemmiyeti gösterir. Zira eski ve kökleşmiş bir siyaseti terk ile yeni bir siyasete başlamak kolay olamazdı. Yeni atılacak adımın doğurduğu her türlü ihtimalleri nazarı itibara almak gerekiyordu.

Truman Doktrininin ortaya çıkmasını müteakip İkinci Dünya Harbinden sonraki Amerikan politikası aktif bir şekle giriyordu. Bu tarihten itibaren Amerika, Sovyet darbelerine karşı mukabil ve önleyici tedbirler almağa başlamıştır. Bundan sonra da Sovyet siyaseti eski dinamizmini kaybetmeğe başlamıştır. Bu tarihe kadar Amerikanın uysal davranma-

sı Sovyetlerin hareketlerini kolaylaştırmıştı. Fakat artık Sovyet siyaseti Amerikanın yeni durumunu da hesaba katmak mecburiyetinde kalıyordu.

Kongrenin Türkiye ve Yunanistana yardım yapılması hususundaki muvafakatı Amerikan hükûmetinin cesaretini arttırıyordu. Truman Doktrininden birkaç ay sonra ortaya çıkan Marshall Plânı daha geniş tahakkuk imkânlarına mazhar oldu.

Harp sonrasının bugüne kadar olan devresi içinde Sovyetlerin son büyük hamlesi Batılıları Berlin'den çıkarmak için yaptıkları teşebbüstür. Berlin buhranı yeni Amerikan siyasetinin muvaffakiyetle verdiği güç bir imtihan olmuştur. Sovyet Rusyanın, bu buhran esnasında Batılıların gösterdikleri anlaşma temayülüne karşı aldığı muannit uzlaşmazlık durumu, Amerikayı daha müessir teşebbüslere sevketmiştir. Berlin buhranı dünyanın geleceğine daha fazla ışık serpiyordu. O halde şimdiden önleyici tedbirlerin alınması lâzımdı. İşte Atlantik Paktı bu tedbirlerin birincisi olmuştur. Bu pakt Berlin buhranının doğurduğu bir eserdir. Sovyetler gerek Truman Doktrininin ve gerekse Marshall Plânının ehemmiyetini lâıkiyle kavrayamamışlar ve onu küçümsemişlerdir. Fakat şurası muhakkaktır ki, Sovyetler, Atlantik Paktı gibi büyük bir teşebbüsü doğuracağını bilselerdi, Berlin buhranını çıkarmazlar veya başka türlü hareket ederlerdi.

Hülâsa edersek şunu söyleyebiliriz: 1947 yılı her iki devletin münasebet ve siyasetleri bakımından mühim olmuştur. Bu yıla kadar uysal olan Amerikan politikası, bu yıldan itibaren aktif ve Sovyetlere karşı önleyici oluyordu. Başlangıçtan itibaren dinamik olan Sovyet politikası da, bu tarihten itibaren, tamamile değilse bile nisbeten gevşemiştir. Bu gevşeme Amerikan politikasının yeni veçhesinin de nazarı itibare alınmasından ileri geliyordu. Sovyetler artık eskisi kadar serbest ve korkusuzca hareket edememeğe başlamışlardır.

— IV —

Sovyet - Amerikan münasebetlerinin bugünkü durumunu ve bugünkü beynelmilel politikadaki yerlerini izah edebilmek için, herşeyden önce, bu iki politikanın tarihçesi, kuruluşundan bugüne kadar geçirdikleri safhaları bilmek ve incelemek gerekir.

A) SOVYET POLİTİKASININ İZAHI VE BUGÜN TAKİP ETTİĞİ YOL :

1917 de Bolşevik İhtilâli muvaffak olduktan sonra yeni kurulan ko-

münist rejim, 1918 Martında Almanya ile Brestlitovsk sulhünü imzalayarak harpten çekilmekle beraber, daha bir müddet dahilî ve haricî gailelerle de uğraşmak zorunda kaldı. Hariçte Polonya ile harp başladı. Dahilde ise, ihtilâle karşı uyanan aksülâmel neticesinde Bolşeviklere karşı dahilî bir harp başlamıştı. Koltchak, Denikine Youdenitch ve Wrangel'in idaresi altında başlayan dahilî mukavemet Bolşevikleri daha birkaç sene uğraştırdı. Yeni rejimin, müttefikleri yalnız bırakarak harpten çekilmesi ve komünist ihtilâlinin Avrupada yaptığı tesirler, İngiltere ve Fransayı endişeye düşürmüştü. Bu sebepten, bu iki memleket yeni idareyi devirmek için dahilî harbi kuvvetle desteklediler. O kadar ki, 1918 yılı içerisinde kuzeyde Mourmansk ve Arkhangelsk limanlarına İngilizler, güneyde Odesa'ya Fransızlar, doğuda da Sibiryaya Japonya ve Birleşik Amerika asker çıkardılar. Bolşevikler büyük bir tehlike geçiriyordu. 1918 Kasımında Almanyanın mütareke talep etmesi Bolşevikleri daha güç duruma sokuyordu. Çünkü batılılar şimdi Rusya üzerine daha kolaylıkla yüklenebileceklerdi. Lenin, "Müttefikler Bolşevikleri ezmek için merkezî devletler üzerindeki zaferlerinden istifade edeceklerdir" (246) diyordu. Müttefiklerin yeni Rusyaya karşı ilân ettikleri bloküs yeni rejimi büyük iktisadî güçlüklerle karşı karşıya bırakıyordu. Rusya içinde açlık ve sefalet başlamıştı.

Bu güç durum 1921 e kadar devam etti. Bolşevikler bütün bu güçlüklerden kurtulmağa muvaffak oldular. Evvelâ, tatbik edilen sert harp komünizmi gevşetilerek mutedil komünizm yoluna gidildi ki bu yeni iktisadî rejime NEP (Nouvelle Politique Economique) denir. NEP devrinde para ve muayyen nisbette alım satım kabul edilmişti. Lenin muvakkat bir ricat yaparak, bu esnada müstakbel sosyalizmi daha emniyetle hazırlamak için bunu yapmıştı (247).

İkinci olarak, 1920 yılı sonlarında dahilî harbi galibiyetle neticelen-dirmeğe muvaffak oldular. Üçüncü olarak, Polonya ile yapılan harp sona erdirildi. Bolşevikler Polonya ile yapılan muharebelerde mağlûp düşmüşlerdi. Bu sebepten 18 Mart 1921 de Riga sulhü ile Polonyaya bir kısım arazi terkederek cepheyi tasfiye ettiler. Japonlar da 1922 baharında Vladivostok'daki askerlerini geri çektiler. Müttefiklerarası Yüksek İktisad Konseyi de 1920 Ocağında bloküsü kaldırmıştı.

Bu şekilde dahilî ve haricî güçlüklerle rağmen Bolşevik ihtilâli muvaffak oluyordu. Bu muvaffakiyette şu sebepler rol oynamıştır: Evveleminde, Bolşevik ihtilâlini akamete uğratmak isteyen müttefikler Beyaz Or-

(246) P. MILIOUKOV - *Politique extérieure des Soviets*, Paris 1934, p. 44.

(247) Maxime MOURIN - *Histoire des Grandes Puissances 1919 - 1947*, Paris 1947, p. 342.

du'ya gereği gibi yardım etmemişlerdi. Saniyen, İngiliz ve Fransız halkı dört sene süren dünya harbinden bıkmıştı. Artık harbin uzamasını istemiyorlardı. Salisen, Bolşeviklere karşı vukubulan hareketin muvaffakiyetsizliğinin başlıca sebebi beyaz orduların şefleri arasında bir ahenk ve birliğin mevcut olmayışydı (248). Beyaz Ordular disiplinden mahrum, generaller ihtilâf halindeydi.

Bolşevik ihtilâli muvaffak olup Sovyetler Birliği kurulmakla, artık iş bitmiyordu. Yeni rejimi tatbik etmek ve sağlamlaştırmak gerekiyordu. Bunun için de dış münasebetler bakımından sükûna kavuşmak lâzımdı. Halbuki Avrupada bu yeni devlete karşı bir çekingenlik ve itimatsızlık mevcut bulunuyordu. Bundan dolayı yeni devletin tanınması bir müddet gecikti. Bu itimatsızlığın en mühim amillerinden biri de III. Enternasyonalin faaliyeti idi. Sovyetler gerek dahilî ve gerekse haricî harbin mevcut olduğu bir zamanda bile doktrinlerini tatbik'e koyulmuşlar ve harp sonunda Avrupada meydana gelen karışık durumdan bilistifade dünya proleter ihtilâlini çıkarmak sevdasına kapılmışlardı. Bu gaye ile 1919 Martında, her yerde komünizmi yaymak ve bütün memleketler komünistlerini bir elden idare etmek için III. Enternasyonal kurulmuştu. Bu sebepten Rusya, gerçi 1924 yılında İngiltere, Fransa, İtalya ve daha birçok devletler tarafından tanındı ise de, III. Enternasyonalin faaliyeti Rusya'nın Avrupa ile iyi münasebetler kurmasına mani oluyordu (249).

Lenin'in 21 Ocak 1924 de ölümünden sonra Sovyetler Birliği yeniden dahilî güçlüklerle maruz kalıyordu. Lenin'den sonra iktidarı Stalin ele alıyordu. Bu ise Troçki ile arasını açıyordu. Ayrıca Stalin ile Troçki arasında doktrin ihtilâfı da vardı. Troçki, cihansümul bir ihtilâl içinde Rusyada sosyalizmin yaşayabileceğine inanıyordu. Stalin'e göre ise, büyük devletlerin kapitalist sistemlerini kuvvetlendirmesinden ve Sovyet Rusya ile normal diplomatik müanasebetler kurmalarından sonra dünya ihtilâlini tahakkuk ettirme şansı azalmış bulunuyordu ve binaenaleyh evvelâ Rusyada Sosyalizm tesis edilmeliydi (250). Bu iki şahıs arasındaki ihtilâf 1928 yılına kadar sürdü ve bu tarihte Stalin, Troçki ile beraber diğer muhaliflerini de tasfiye ederek, Rusyada sosyalizmi takviye yolunda beşer senelik plânları tatbik'e başladı.

Bundan sonra, 1939 yılına kadar devam eden devrede Sovyetler Birliğinin dış politikası küskün, durgun ve sulhperverdir. Çünkü dünya ih-

(248) G. WELTER - *Histoire de Russie*, Paris 1946, p. 392.

(249) Rifki Salim BURÇAK - *Türk - Rus - İngiliz Münasebetleri (1791 - 1941)*, İstanbul 1946, s. 57.

(250) MOURIN - *age.*, p. 344.

tilâlini başarabilmek için ilk önce Rusyada sosyalizmi kuvvetli ve sağlam bir şekilde tesis etmek ve Sovyetler Birliğini kuvvetlendirmek gerekiyordu. Bu mahiyette olan politika iki nokta etrafında dönmüştür: Birincisi, dış münasebetlerde sulhün bayraktarlığını yapmak; ikincisi, her vasıta ile komünizmi yaymak.

Bu politikanın hususiyetlerini şöyle gösterebiliriz :

1. Çarlığı yıktıktan sonra Sovyetlerin karşılaştıkları hadiseler, onları, haricî bir tehlikeye karşı bir müdafaa sistemi kurmağa sevk etmiştir. Bu yolda yapılan ilk teşebbüs, Sovyetler Birliğine komşu olan bütün devletlerle dostluk ve ademî tecavüz muahedelerinin imzalanması olmuştur. 16 Nisan 1922 de Almanya ile imza edilen Rapollo anlaşması, yeni rejimi tanıyor ve taraflardan birinin tecavüze uğraması halinde diğerinin tarafsızlığını derpiş ediyordu. 1920 yılı içinde Estonya, Letonya ve Finlandiya ile imzalanan muahedelerle bu devletleri tanıdı. 1921 yılı içinde de Türkiye, Afganistan, Polonya ve İran ile dostluk paktları imzalandı. Ayrıca 1925 de Türkiye, 1926 da Almanya, Afganistan ve Lituanya, 1927 de İran, 1932 de Finlandiya, Letonya, Estonya ve Polonya ile ademi tecavüz paktları imzalandı. Bu suretle Sovyetler kendi etraflarında bir emniyet kordonu meydana getiriyorlardı.

2. Almanyada Nasyonal - Sosyalizmin iktidara geçmesine kadar Sovyetler Avrupada silâhsızlanma uğrunda büyük gayretler sarfetmişlerdir. Litvinof'un "pasifist" siyaseti 1939 a kadar kollektif barış peşinde koşmuştur. Fakat 1922 de Cenevre Konferansında silâhsızlanma için yaptıkları teklif reddedildi. Bunun üzerine komşuları arasında bir silâhsızlanma teşebbüsünde bulundu ise de, bu da bir netice vermedi. Muvaffakiyetsizlik Avrupa devletlerinin Sovyetler Birliğine karşı duyduğu itimatsızlıktan geliyordu. Bunun içindir ki Stalin, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Aralık 1927 de yapılan XV inci kongresine verdiği raporda, yapılan Sovyet teşebbüslerinin neticesizliğinden acı acı şikâyet ederek kapitalist devletleri, silâhlanmayı arttırarak yeni emperyalist harplere hazırlanmakla itham ediyordu (251). Fakat 1928 den itibaren beşer senelik plânların tatbikine başlanması silâhsızlanma ve sulh meselelerine daha sıkı sarılmağı icap ettiriyordu.

3. Sulhçu siyasetine rağmen Sovyet Rusya kapitalizme ve kapitalist devletlere hücum etmekten geri durmamıştır. Komünist Partisinin XV inci kongresine verdiği raporda Stalin şöyle diyordu: "Pazarlar için git-

(251) STALINE - Les Questions du Léninisme, Editions Sociales Internationales, Paris 1931, Vol. II, pp. 78 - 82.

tikçe artan mücadele, nüfuz sahaları ve dünyanın yeni bir taksimi zarureti Milletler Cemiyetinin ve burjuva sulhçülüğünün iflâsı, yeni koalisyonlar için hararetli hazırlık ve yeni harpler için kuvvetlerin taksimi, çılginca bir silâhlanma yarışı, işçi sınıfı ve müstemleke memleketler üzerinde yapılan vahşice tazyik, müstemlekelerde ve Avrupada ihtilâlcî hareketin inkişafı, bütün dünyada Komünist Enternasyonalinin gittikçe büyüyen otoritesi, nihayet Avrupa işçileri ve müstemlekelerin işçi kütleleri arasında Sovyetler Birliğinin gittikçe geniş bir otoriteye malik olması, bütün bu hadiseler dünya kapitalizminin temellerini sarsmaktadır." (252). Bununla beraber, bu devletlerle iyi münasebetler idamesine ehemmiyet vermiştir. Çünkü Stalin diyordu ki, "Lenin'in, kalkınmamızın geniş surette kapitalist dünya ile kaçınılmaz olan harbi geciktirmemize bağlı olduğuna dair sözlerini unutmayınız. Fakat biz bu harbi, ya proleter ihtilâlinin Avrupada olgun bir hale geldiği zamana kadar, ya müstemlekelerdeki ihtilâllerin patlamağa hazır bir hale geldiği zamana kadar, yahut da kapitalistlerin, müstemlekelerin taksimi yüzünden birbirleriyle döğüşmeğe başladıkları ana kadar geciktirebiliriz. Binnetice, kapitalist memleketlerle sulhçü münasebetler devam ettirmek bizim için mecburî bir vazife olarak kalmaktadır." (253).

4. Nihayet, bahsettiğimiz rapor Komünist Partisi için şu vazifeleri tesbit ediyordu (254) :

Beynelmîlel ihtilâl hareketi sahasında :

- a) Bütün dünyadaki komünist partilerinin inkişafı için mücadele.
- b) Sermayenin taarruzuna karşı ihtilâlcî sendikaları ve işçilerin tek cephesini takviye ve tarsin için mücadele.
- c) Sovyetler Birliği işçileriyle kapitalist memleketler işçileri arasındaki dostluk bağlarını sıklaştırmak için faaliyet.
- d) Sovyetler Birliği işçi sınıfı ile müstemleke memleketlerin kurtuluş hareketi arasındaki birliği sıklaştırmak için faaliyet.

Sovyetler Birliğinin dış politikası sahasında :

- a) Yeni emperyalist harplerin hazırlanmasına karşı mücadele.
- b) İngilterenin müdahaleci temayüllerine karşı mücadele ve Sovyetler Birliğinin tedafüî kabiliyetinin arttırılması.
- c) Sulh siyaseti ve kapitalist memleketlerle sulhperver münasebetlerin idamesi.
- d) Dış ticaret monopolünün takviyesi esasına müsteniden dış dünya

(252) age., Vol II, p. 85

(253) age., Vol. II, p. 88.

(254) age., Vol. II. pp. 89 - 90.

ile ticarî mübadelelerin inkişaf ettirilmesi.

e) “Zayıf” denen veya “haklarının temamiyetinden mahrum” ve zulme ve hâkim emperyalist devletlerin istismarına maruz devletlerle yakınlaşma tesisi.

Bu son kısım gösteriyor ki, Sovyetler Birliği dahilde ve hariçte sükûnu temin ettikten sonra, kuvvetsiz olmasına rağmen dünya ihtilâlini tahakkuk ettirmeğe çalışmıştır. Bu, o zaman olduğu gibi bugün de Sovyetlerin en büyük gayesidir. Yeni rejimin zayıflığını nazarı itibare alarak dış münasebetlerde uysal bir yol takip etmekle beraber, dünya ihtilâli için mücadele etmek ve gayret sarfetmekten geri durmamıştır.

1928 den sonraki Sovyetler politikasının karakteristikleri olarak gösterdiğimiz bu dört noktanın tahlili gösterir ki, Sovyetler Birliği Avrupa devletlerine küskündür. Kuvvetsiz olması onlara kafa tutmasına mani-
dir. Bundan dolayı onlarla ister istemez iyi geçinmek yoluna gitmiştir. Yani dış politika bakımından inzivaya çekilmiştir. Fakat 1933 den itibaren bu inzivadan çıkmağa başladı. Rusya harice karşı küskün durumunu Almanyada Nasyonal-Sosyalizm iktidara gelinceye kadar muhafaza etti (255). Fakat Nasyonal - Sosyализmin iktidara geçmesi Avrupanın manzarasını değiştiriyordu. Hitler, iktidarı ele alışının daha ikinci ayında anti - komünist tedbirlere başvuruyordu. Sovyetlerce yine bir kapitalist memleket olan Japonya 1932 de Mançuryaya taarruz etmişti. Sovyetler iki cepheden, iki komünist düşmanı devletin tehdidi altında kalıyordu. Bunun Sovyet hükûmeti Almanya ve Japonyaya karşı “Burjuva devletlerini” seferber etmek üzere bir manevraya (256) başvurdu. 1934 de Milletler Cemiyetine girdi. 1935 de Fransa ve Çekoslovakya ile ittifak muahedeleri imzaladı. Lâkin buna rağmen kapitalist devletlere de hücumdan geri kalmıyordu. Stalin 1934 de Komünist Partisinin XVII nci kongresine verdiği raporda, “Hadiseler bizi yeni bir emperyalist harbe sürüklüyor. Böyle bir harbin ilânından sonra burjuvacıklar “Tanrının inayetiyle” idare ettikleri sevgili hükümetlerini kaybederlerse bizi ayıplamasınlar. Burjuvazi harbi seçerse, kapitalist memleketlerin işçi sınıfı ihtilâli seçecektir. Bu demektir ki ihtilâlkâr buhran hazırlanmaktadır ve bu hazırlık devam edecektir.” (257) diyordu. 1934 de bunu söyleyen Stalin 1935 te yine aynı “burjuvacıklar” dan istimdat ediyordu.

Nasyonal - Sosyализmin, iktidara geçtikten bir müddet sonra Versay muahedesine indirdiği darbeler, batılılar tarafından büyük bir reak-

(255) BURÇAK - age., s. 58.

(256) BULLITT - ege., p. 85.

(257) David J. DALLIN - La Vraie Russie des Soviets, Lib. Plon, Paris 1948, p. 291

siyonla karşılanmadı. Fransa telâşlandı ise de İngilterenin müessir işbirliğini temin edemedi. Bu durum Hitler'i cesaretlendirdi. Avusturyayı işgal ettikten sonra, Çekoslovakya'dan Südetleri aldı ve nihayet 1938 Martında bütün Çekoslovakya'yı hâkimiyeti altına geçirdi. Batılılar hiç bir şey yapmamışlardı. Batı demokrasilerinin bu durumu Sovyetleri son derece sinirlendiriyordu. Onlara göre, batılılar Almanya'yı kendi üzerine saldırtıyorlardı. Stalin 10 Mart 1939 da yapılan Komünist Partisinin XVIII inci kongresinde, batılıların takip ettikleri ademî müdahale siyasetini şiddetle tenkit ederek şöyle diyordu: "Avrupa ve Birleşik Amerika devletlerinin bazı siyasetçileri ve matbuat adamları "Sovyet Ukranyasına açılacak seferi" beklemekten sabırları tükenince, karışmamazlık siyasetinin içyüzünü bizzat kendileri açığa vurmağa başlıyorlar. Onlar Almanların kendilerini pek feci bir surette hayal kırıklığına düşürdüklerini, çünkü Almanlar daha fazla şarka doğru, Sovyetler Birliğine karşı yürüyeceklerine, yüzlerini meğer garba doğru çevirdiklerini, müstemleke istediklerini yana yakıla açıktan açığa söylüyorlar ve bunu ak üstüne kara ile yazıyorlar. Öyle görünüyor ki, Almanlar, Çekoslovakya mıntıkları Sovyetler Birliğine karşı harp açmak taahhüdüne bedel olarak verildiği halde, Almanlar senette yazılı taahhütlerini yerine getirmek istemiyorlar ve alacaklılarını başından def ediyorlar" (258).

Aynı kongrede delegelerden biri de şöyle diyordu: "Harp halinde her yerde, doğuda olduğu kadar batıda da, Sovyetler Birliği Silâhlı kuvvetlerinin insanlığı kapitalizmin esaretinden ve faşizmin reaksiyonundan kurtardığı görülecektir. Yüzbinlerce işçi müstebitlerine karşı ayaklanacaktır" (259). Filhakika bu kehanetin birinci kısmı doğru çıkmış ve harp içinde sovyet kıtaları birçok memleketlere girerek bugüne kadar kalmışlardır. Fakat delegenin dediği gibi insanlığı kurtarmak için değil.

7 Nisan 1939 da İtalyanın Arnavutluğu işgal etmesi Avrupa buhranını had bir safhaya sokuyor ve batı demokrasilerini harekete geçiriyordu. Mihvere karşı kurulacak cepheye Sovyetler Birliğini de sokmak için yapılan müzakereler esnasında, Sovyetler aşırı talepler ileri sürmüşler ve bu lerini kolayca kabul ettirmişlerdir. Sovyetler 23 Ağustos Paktının Almanya ile pazarlığa girişerek 23 Ağustos 1939 Paktı ile bu devlete taleplerini kolayca kabul ettirmişlerdir. Sovyetler 23 Ağustos Paktının Almanya ile İngiltere ve Fransa arasında uzun bir harbi ihtaç edeceğini, bu

(258) STALİN - S. B. K. (b.) P. Merkez Komitesinin Faaliyeti Hakkında Partinin XVIII inci kongresindeki Raporu, Moskova 1939, s. 13.

(259) DALLİN - age., p. 293.

müddet esnasında Almanyadan korkulamıyacağını ve bu harbin doğuracağı sefalet dolayısıyla Avrupada komünizmin kolayca yerleşebileceğini hesaplamışlardı. (260). Diğer taraftan, bu pakt Almanlara harbi çıkarmak hususunda Sovyetler tarafından verilmiş bir belge teşkil ediyordu. 10 Mart tarihinde Stalin batılıları itham ederken, bu sefer aynı şeyi kendisi yapıyordu. Nitekim paktın imzasından bir hafta sonra Almanya Polonya'ya taarruz etti.

23 Ağustos Paktı Sovyetlere büyük kazançlar sağlıyordu. Paktın imzasından bir yıl bile geçmeden, Baltık devletlerini, Polonyanın yarısını, Finlandiya ve Romanya'nın bir kısım arazilerini hudutları içine sokuyordu.

Bununla beraber Sovyetlerin uzun sürecek harp hakkındaki tahminleri doğru çıkmadı. Hitler 23 Ağustos Paktının senesi bile olmadan Fransayı mağlup ederek iki cepheli harp kâbusundan kurtuluyordu. Sovyetlerin plânları altüst olmuştu. 22 Haziran 1941 de Alman taarruzuna uğramak sırası kendilerine gelince ister istemez "kapitalist burjuva" devletlerinden istimdat ettiler. Yine aynı devletlerin büyük yardımları sayesinde İkinci Dünya Harbinden galip ve komünizmin büyük bir düşmanını yok ederek çıkıyorlardı. Artık kendileri için ne Asya ve ne de Avrupa cihetinden bir tehlike mevcut değildi. Bu suretle kapitalizm komünizmi kurtarmıştı.

Sovyetler İkinci Dünya Harbinden çok büyük kazançlarla ayrılmışlardır. Bugün Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Elbe'ye kadar olan Almanya, Avusturyanın bir kısmı, Mançurya ve Kuzey Kore Sovyet hakimiyeti altında bulunmaktadır. Harbin ferdasında ortaya çıkan fırsatların iyi kullanılması neticesinde buralara yerleştiler ve çıkacağı da benzemiyorlar. Ayrıca Fransa, İtalya, Yunanistan ve Çin'deki beşinci kolları vasıtasıyla bu milletlerin esaretini hazırlamağa uğraşıyorlar (261). Bütün kazançlarına rağmen bugün takındıkları tavırlarile Sovyetler ne istemektedirler?

Şunu her şeyden önce söylemek gerektir ki, Sovyetlerin dış politikaları Karl Marx'dan köklerini alan, Lenin tarafından genişletilen ve Stalin'den de bazı şeyler alarak onun tarafından tatbik edilen bir doktrine istinat etmektedir. Bu doktrinin incelenmesi bugünkü Sovyet politikasının mahiyetini açacak en iyi anahtardır.

Bugünkü doktrin esas itibariyle Lenin tarafından vazedilmiş olup "Leninizm" adını almaktadır. Leninizmi Stalin şu şekilde tarif etmek -

(260) BULLITT - age., p. 85.

(261) BULLITT - age., p. 86.

tedir : “Leninizm sadece Rusyaya ait bir fenomen değildir, fakat o beynelmilel bir fenomendir (262). Leninizm emperyalizm devrinin ve proleter ihtilâlinin Marksizmidir; yahut daha doğrusu, umumî olarak proleter ihtilâlinin nazariye ve taktiği, hususî olarak da proleterya diktatörlüğünün nazariye ve taktiğidir (263). Görülüyor ki bugünkü doktrin dünya proleter ihtilâlini istihdaf etmektedir. Yani dünyayı komünizmin hâkimiyeti altına geçirmek. Komünistlerin gayesi muhtelif vasıtalarla dünya ihtilâlini tahakkuk ettirmektir. Bütün dünya işçi sınıflarının birlikte yapacakları cihanşümül bir ihtilâl. 1915 de Lenin şöyle diyordu: “İktisadî ve siyasî gelişmenin ayarsızlığı kapitalizmin mutlak bir kanunudur. Bundan şu çıkıyor ki, başlangıçta sosyalizm birkaç veya yalnız bir memlekette mümkündür. Bu memleketin muzaffer proletaryası, kapitalistlerin her şeyini elinden aldıktan sonra, dünyanın geri kalan kapitalist kısmına karşı ayaklanacak, diğer memleketlerin zulüm gören sınıflarını kapitalistlere karşı isyana teşvik ederek onlarla birleşecek ve istismarcı sınıflarla onların devletlerine karşı icabında kuvvetle işe müdahale edecektir.” (264). Leninin bu sözünden iki yıl sonra dünyanın ilk sosyalist devleti kuruldu. Şu halde bundan sonra iş diğer memleketlerde sosyalizmi tesise kalıyordu. Fakat dünya yüzünde komünizmden çok daha kuvvetli olan kapitalizm mevcut bulunuyordu. Bununla nasıl mücadele edilecektir? İkisinin aynı zamanda mevcudiyeti mümkün müdür? Lenin buna menfi cevap veriyor : “Biz bir devlet içinde yaşamıyoruz; fakat bir devletler sistemi içinde yaşıyoruz. Sovyetler Birliğinin emperyalist devletlerle uzun müddet yanaşmasına imkân yoktur. Neticede biri veya diğeri galip gelmelidir. Bu neticeyi beklerken, Sovyetler Cumhuriyeti ile burjuva devletler arasında şiddetli çarpışmaların vukubulmasından kaçınılamaz” (265).

Bütün dünyada komünizmi tesis etmek prensibi 1 Eylûl 1928 de Sovyetler Birliği Komünist Partisinin VI ncı kongresinde III. Enternasyonalin programına da dercediliyor ve “Komünist Enternasyonalinin nihaî gayesi, dünya kapitalist iktisadi yerine, komünizmin cihanşümül sistemini ikame etmektir” (266) deniyordu. Bütün dünya komünistleri için okunması mecburî olan “Komünist Partisinin Tarihi” isimli kitapta şöyle deniliyor “Komünist Partisinin tarihinin tetkiki bütün dünyada komünizmin zaferine müteallik Lenin-Stalin Partisinin büyük vazifesinin nihaî muvaf-

(262) age., Vol. I, p. 69.

(263) age., Vol. I, p. 70.

(264) age., Vol. I, p. p. 51.

(265) age., Vol. I, p. 49.

(266) *Strategy and Tactics of World Communism*, Supplement I, p. 121.

fakiyeti hakkındaki bedahati kuvvetlendirmektedir.” (267). Netice olarak söylersek, bugünkü Sovyetler Birliğinin bütün hareket ve faaliyetleri, dünyada komünizmi hâkim kılmak noktası etrafında toplanmaktadır. Bunu nasıl tahakkuk ettireceklerdir? Bu, vasıta, taktik ve strateji meselesini ilgilendirmektedir.

Vasıtalar ve takip edilecek yollar bakımından, yine doktrin çerçevesi içinde, şu hususları tesbit edebiliriz :

1) Harp : Komünizmin en büyük düşmanı kapitalizmi kaldırmak için ilk yol, açık mücadele yani harp olabilir. Fakat komünistler bunu ilk çare olarak kullanmamaktadırlar. Çünkü kapitalizmin kendilerinden çok kuvvetli olduğunu bilmektedirler. Binaenaleyh, harbi, ancak kendi zaferlerinden emin oldukları zaman göze alabileceklerdir. Çünkü Lenin, “Doğrudan doğruya ihtilâlkâr bir harbin oportunitesi, sadece o zamanki ahval ve şeraite göre ve yürümekte olan sosyalist ihtilâlinin menfaati bakımından ölçülmelidir” (268) diyor.

2) Cihanşümûl ihtilâl olgunlaşınca kadar, mümkün olduğu nisbette, bir çok memleketlerde komünizmi yaymak ve diğer memleketler komünistleri ile işbirliği yaparak, hareketleri daha iyi koordine etmek ve kuvvetli bir cephe meydana getirmek. Lenin bu hususta şunu vazedir : “Sosyalizmin nihâî zaferi için, bir tek memleketin, bilhassa Rusya gibi ziraatçi bir memleketin gayretleri kâfi gelmez. Birçok ileri memleketlerin proleterlerinin de gayretleri lâzımdır” (269). Bunun için bugün Sovyetler bütün dünya komünistlerini Moskovaya bağlamış bulunuyorlar.

3) Her memlekette bulunan komünistleri de kendi aralarında kuvvetli bir birliğe sevk etmek. Bunun için de Stalin en iyi yolun sendikalar olduğunu söylüyor ve “Eğer komünist partileri ihtilâli harekete geçirmeğe kabiliyetli hakikaten kütle vî bir kuvvet olmak istiyorlarsa, sendikalara sımsıkı sarılmalı ve onlara istinat etmeliler” (270) diyor. Bu suretle sendikaların idaresi altında hareket eden komünistler, “burjuva” rejimini yıkmak için çalışacaklardır. Bir iki yıl önce Fransa ve İtalyada gördüğümüz umumî grevler bu mahiyettedir.

4) Müstemlekeler halklarını kazanmak, yahut bugünkü şartlara uyarak söylersek, geri memleketler halklarını komünistleştirme ve komünist partilerine bağlamak. Bu hususta Stalin, “bu noktadaki vazife, müstem-

(267) James BURNHAM - *Pour la Domination Mondiale*, Paris, Calmann - Lévy, 1947, p. 127.

(268) BULLITT - age., p. 79.

(269) age., Vol. I, p. 45.

(270) age., Vol. I, p. 200

leke memleketlerin ileri işçilerini, ihtilâlin dümenini ele geçirebilecek olan tek bir komünist partisinde toplamaktan ibarettir” (271) diyor. Bugün, filhakika, Sovyetler bütün geri kalmış memleketlerde geniş bir propagan-
daya girişmişlerdir. Çinde, Endonezyada, Hindicini’de, Hindistanda ve arap memleketlerinde yerli komünistlerin gösterdikleri faaliyet bunu te-
yid etmektedir.

5) “Burjuva” hükûmete tevcih edilen her türlü muhalefeti destekle-
mek. Çünkü komünistlerin istedikleri şey bu hükûmetlerin yıkılmasıdır. Bu suretle doğacak kargaşalık komünistlerin iktidarı ele almalarını müm-
kün kılabilir. Lenin 1905 de şöyle diyordu: “Proleterya, burjuvazinin mu-
kavemetini şiddet kullanarak kırmak ve köylüleri ve daima hareket halin-
de olan burjuvaziyi kötürümleştirmek için, kendisine yarı - proleter un-
surları da birleştirerek sosyalist ihtilâlini meydana getirmelidir” (272).
Biraz aşağıda göreceğimiz üzere, işçi sınıfından gayri diğer sınıflar komü-
nist ihtilâlinin ihtiyat kuvvetlerini teşkil etmektedir.

6) Hükûmetin ele geçirilmesi : İkinci dünya harbinden sonra Sovyet-
ler bugün nüfuzları altında bulunan memleketlerde komünizmi yaymak-
tan ziyade, hükûmet kuvvetini ele geçirmişlerdir. Bu memleketlerde azın-
lıkta olan komünistler, tazyık yoluyla hükûmete girmişler ve içişleri ve
adalet bakanlıkları gibi kilit taşı mevkileri ele geçirmişlerdir. Bu suretle
aşağıdan gelen bir hareketle komünizmi tesis etmeğe muvaffak olamayın-
ca, yukardan yapılan bir tazyikle onu yerleştirmeğe gayret etmişlerdir.
Çünkü Stalin onlara, “iktidarın ele geçirilmesi, eski ekonominin istihalesi
ve yeni ekonominin kurulması için bu iktidarı bir manivelâ olarak kullana-
cak olan proleter ihtilâlinin ancak bir başlangıcıdır” (273) diyordu.

7) Komünizmin strateji ve taktiklerine gelince: Stalin stratejik ida-
re bakımından ihtilâlin ihtiyat kuvvetlerini ikiye ayırmaktadır (274) :

A. Doğrudan doğruya ihtiyatlar: a) Köylü ve halkın mutavassıt ta-
bakaları; b) komşu memleketlerin işçi sınıfları; c) müstemleke ve tâbi
memleketlerde ihtilâlkâr hareketler; d) proleterya diktatörlüğü. Prole-
terya, üstünlüğünü muhafaza ederek, muhasım kuvveti nötrale edebilmek
veya ondan bir mütareke elde edebilmek için, onu muvakkat bir zaman
için bu ihtiyatların bir kısmından vazgeçebilir.

B. Bilvasıta ihtiyatlar: a) Proletaryanın kendi ihtiyatlarını kuvvet-
lendirmeğe ve hasmı zayıflatmağa müsait, proleter olmayan yerli sınıflar

(271) age., Vol. I, p. 203.

(272) age., Vol. I, p. 90.

(273) age., Vol. I, p. 17.

(274) age., Vol. I, p. 127 - 128.

arasındaki ihtilâf ve rekabetler; b) proleter devlete muhasım olan burjuva devletleri arasında çıkan rekabetler, ihtilâflar ve harpler. Proleterya bunları kendi taarruzunu yürütmek veya ricatini örtmek için kullanabilir.

Stratejik idare, muayyen bir merhalede ihtilâlin esas gayesine ulaşmak için bütün bu ihtiyatların en istifadeli bir şekilde kullanılmasından ibarettir (275). Bu ihtiyatların en iyi şekilde kullanılma usullerinden biri de, düşmanın kuvvetçe üstün olduğu, muharebeyi kabul etmenin zararlı olduğu ve ricatin, hezimetten kurtulmanın ve ihtiyatları korumanın yegâne ileri karakolunu teşkil ettiği zamanlarda, bu ihtiyatlarla beraber harekette bulunabilmektir (276). Bu stratejinin gayesi, zaman kazanmak, düşmanı tecezzi ettirmek ve bil'ahare taarruza kalmak için kuvvetleri yığmaktır (277). Filhakika bugün bu strateji Sovyetler tarafından tamamen kullanılmaktadır. Amerikanın karşısına çıkmağa cesaret edemediklerinden, şimdilik zaman kazanmağa, komünist unsurların faaliyet ile batı blokunu tecezziye uğratmağa ve zamanı gelince, hücumu geçmek için kuvvetlerini yığmağa çalışıyorlar. 1945 den 1948 e kadar yapılan bütün konferanslarda ve ele alınan bütün sulh meselelerinde bu stratejiyi tatbik etmişlerdir. Sulhün kurulması uzadıkça onlar da birçok memleketlerde yerleşmişler ve "bil'ahare taarruza kalmak için" yığınaklarını teşkile çalışmışlardır. Bu taarruz ne zaman yapılacaktır? Bugünkü şartlar içerisinde böyle bir taarruz beklenebilir mi? İşte bugünün meselesi budur.

Taktik meselesine gelince: Bu, muayyen bir durumda, stratejik zaferin hazırlanması için zarurî olan azamî neticeleri elde etmek gayesiyle, her türlü mücadele ve proleterya teşkilâtlanma şekillerini rasyonel bir şekilde kullanabilmeği temin etmekten ibarettir (278). Bu rasyonel kullanma ise iki şekilde olur: Birincisi, ihtilâl cephesinde kütleleri uygun şekilde tevzi ve sevketmeği mümkün kılan ve hareketin o andaki durumuna en iyi şekilde tekabül eden mücadele ve teşkilâtlanma tarzlarını birinci plâna koymaktır (279). İkincisi de, vetireler zincirinde, muayyen bir anda kendisine tutunabilecek ve bu tutunmanın bütün zincire hâkimiyeti mümkün kılabileceği ve stratejik zaferin şartlarını hazırlayabilecek halkayı bulmaktır. Yani partiye terettüp eden vazifeler arasında, en âcil olanı, en ehemmiyetli olanı ve ifası diğerlerinin de icrasını mümkün kılacak vazifeyi seçebilmektir (280).

(275) age., Vol. I, p. 128.

(276) age., Vol. I, p. 130.

(277) age., Vol. I, p. 130 - 131.

(278) age., Vol. I, p. 131.

(279) age., Vol. I, p. 131.

(280) age., Vol. I, p. 133.

8) Sovyet politikasının vasıtalarına bir tane daha ilâve edebiliriz : Gayri meşru vasıtaların kullanılması. Lenin, “riya, hile, gayri meşru vasıtalar, kaçamaklar ve yalan kullanmakta tereddüt etmemelidir” diyor (281).

Bu suretle Sovyet politikasının karakteristiklerini belirtmiş oluyoruz. Bugünkü Sovyet politikası bu noktalar üzerinde yürümektedir. Bunda Sovyetler Birliğinin muvaffak olup olamayacağı ayrı bir meseledir. Böyle bir meselede hüküm vermek, nihayet bir tahminden daha ileriye geçemez. İstikbali ancak hadiseler gösterecektir.

B) AMERİKAN POLİTİKASININ İZAHI VE BUGÜN TAKİP ETTİĞİ YOL :

Bir buçuk asra yakın bir müddet içinde Amerikanın dış politikasına tek bir prensip hâkim olmuştur: İnfirad siyaseti veya başka bir isimle “Monroe Doktrini”. Amerikan dış politikasının bütün seyri daima bu doktrin etrafında dönmüştür. İlk zamanlarda bir takım zaruretlerin tesiri altında ortaya çıkan bu doktrin, bu ilk tesirlerin ortadan kalkmasına rağmen, mevcudiyetini muhafaza etmiş ve Birleşik Amerika için çok kârlı neticeler tevhit etmiştir. Binaenaleyh bu doktrin tarihçesini ve kısa bir tetkikini yapmak, Amerikan dış politikasının izahı demek olacaktır. Bu izahıtan sonra da, bu doktrin bugünkü şartlar içinde iktisap etmiş olduğu durumu aydınlatmağa çalışacağız.

Monroe Doktrini 1823 de ortaya çıkmıştır. Şu halde Amerikan dış politikasında infirad siyasetinin bir prensip olarak yerleşmesi bu tarihten başlar. Fakat bundan çok önce Amerikan Cumhuriyetinin kurucuları bu siyasetin temellerini atıyordu. Amerikanın ikinci başkanı olan John Adams, Birleşik Amerika Cumhuriyeti yeni kurulduğu zaman şöyle diyordu: “İngiltere ve Fransanın, müstakbel harplerine bizi de sürükleyeceklerini şimdiden kestirmek kolaydır. Fakat bizim menfaat ve vazifemiz, ticarî münasebetler müstesna, mümkün olduğu kadar kenarda durmakta, tamamen müstakil olmakta ve ne biri, ne de diğeriyle hiç bir alıp vereceğimiz olmamaktadır” (282). Birleşik Amerikanın büyük kurucusu ve birinci başkanı George Washington da, başkanlıktan ayrılırken verdiği veda mesajında, “Avrupanın bizi çok uzak bir şekilde alâkadar eden veya hiçbir şekilde alâkadar etmeyen bir takım ana menfaatleri vardır. Bundan şu çıkar ki onun giriştiği devamlı ihtilâflarının sebepleri bize

(281) BULLITT - age., p. 79.

(282) Alfred MAX - *Politique Extérieure des Etats - Unis*, Paris 1939, p. 9.

çok yabancısıdır. Yine bundan şu çıkarki, onunla sun'î bağlar tesis etmek, onun dostluk ve düşmanlıklarından doğan kombinezon ve ihtilâflarına ve siyasetinin günlük değişmelerine karışmak bizim için hiç de akıllıca bir iş değildir" diyordu (283). Üçüncü Başkan Thomas Jefferson da şöyle diyordu: "Bütün milletlerde dostluk ve ticarî münasebetler devam ettirmeliyiz. Fakat hiç bir şekilde tehlikeli ittifaklar yapmamalıyız" (284).

Görülüyor ki, Monroe'den daha çok önce Amerikan infirad siyasetinin temelleri atılmış bulunuyordu. Fakat bunu Monroe'nin bir kere daha ve resmi bir şekilde teyid etmesinin sebepleri, Washington'un da işaret ettiği gibi, Avrupanın "politik kombinezonları" ndan doğuyordu. Napolyonun 1815 de kat'i mağlûbiyetinden sonra ortaya çıkan Metternich sistemi, monarşik idarelerin tekrar teessüs ve takviyesini istihdaf ediyordu. Fransız ihtilâlinin ortaya çıkardığı ve Napolyon Harplerinin bütün Avrupaya yaydığı ihtilâlkâr ve milliyetçi fikirler, Napolyonun Avrupa sahnelerini terketmesinden sonra ilk semerelerini vermeğe başlamış ve birçok memleketlerde mutlakiyetçi monarşileri yıkmayı hedef güden hareketler meydana gelmişti. Metternich sistemi, Avrupanın büyük monarşilerinin müşterek yardımları ile bu hareketleri bastırmak istiyordu. Almanya, Avusturya, İtalya ve İspanyada çıkan ihtilâllerde bu sistemin muvaffak olmuştu. Lâkin Güney Amerikadaki İspanyol müstemlekelerinin metropole karşı ayaklanmaları meseleyi başka bir safhaya sokuyordu. 1822 de toplanan Verone kongresinde İttifakı Mukaddes devletlerinin âsi müstemlekelere asker gönderilmesini istemesi Birleşik Amerikayı harekete geçirdi. Alaska'ya yerleşen Rusya, esasen daha önce Kuzey Amerikanın Batı kısımlarını müstemlekeleştirmeyi yeni Amerikan Cumhuriyetine teklif etmişti. Diğer taraftan İngilterenin de burada gözü vardı. Niyetleri böyle olan devletlerin bu fırsattan istifade ile Güney Amerikaya yerleşmeleri Birleşik Amerika için tehlikeli olurdu. Bundan başka, yeni Amerika Devleti, monarşik idarelere karşı ilk defa vukubulan bir hareket sonunda kurulmuştu. Bu sebepten, bu çeşit hareketleri sempati ile karşılıyordu.

İşte bu âmillerle hareket eden beşinci başkan Monroe, 2 Aralık 1823 de Kongreye yolladığı yıllık mesajında şu esasları vazediyordu (285).

1. İstikbalde Amerika kıtaları Avrupa devletlerinin müstakbel müstemlekeciliğinin toprakları olarak telâkki edilemez.

(283) MAX - age., p. 10.

(284) MAX - age., p. 11.

(285) André MAUROÏS - Histoire des Etats - Unis, New-York 1943, Vol. I, p. 313

2. Birleşik Devletler, Avrupa devletlerinin kendi aralarında çıkan hiçbir harbe karışamaz.

3. Buna mukabil, Birleşik Devletler, Amerikada olan bitenlere karşı alâkasız kalamaz ve monarşik devletlerin bu kıta üzerinde kendi siyasî sistemlerini tesise çalışmalarını tehlikeli olarak kabul edecektir.

4. Avrupa devletlerinin esasen elde etmiş oldukları müstemleke-lerden bu devletleri mahrum etmek için Birleşik Devletler herhangi bir müdahalede bulunmayacaklardır.

5. Güney Amerika Cumhuriyetlerinin istiklâline karşı vukubulan her müdahale Birleşik Devletler tarafından gayrı dostane olarak karşılanacaktır.

Görülüyor ki, mesajın muhteviyatı tamamen tedafüî mahiyette idi (286). Bu mahiyet o zaman Amerikanın içinde bulunduğu şartlardan ileri geliyordu. Metternich'in Müdahale Sistemi ortaya çıktığı zaman, Amerika daha bugünkü vüs'atini kazanmamış ve XIX uncu asrın sonuna kadar sürecektir olan kuruluş ve tamamlanma devresinin başlangıcında bulunuyordu. Binaenaleyh, böyle bir devreyi rahatca bitirebilmek için Birleşik Devletler haricî bir gaile ve tehlike ile uğraşmak zorunda kalmamalıydı. Halbuki Avrupa devletlerinin bütün ihtilâfları emperyalist emellerin çarpışmasından doğuyordu. Bu ihtilâfların Amerikanın çok yakınına kadar sokulması ister istemez onu da ilgilendirir ve Avrupa devletleriyle çatışmağa sevkedilebilirdi. Böylece, müspet bir yapının temel taşı teşkil eden doktrin, 1823 den itibaren Amerikan halkının ve liderlerinin zihnine derinden derine işledi (287). Fakat Güney Amerika devletlerini işe karıştırmakla, Başkan Monroe Amerikan himayesini bütün batı yarım küresine teşmil etmiş oldu. (288). Bu ise Amerikanın sırtına büyük mesuliyetler yüklüyordu.

Birleşik Amerika, Birinci Dünya Harbine gelinceye kadar, Avrupaya karşı bu doktrini sıkı bir şekilde tatbik etti. Avrupanın karışık meselelerinden daima uzakta kaldı. Fakat bu devre içinde Amerika kıtalarında nüfuzunu sağlamaya gayret etti. Kendi birliğini kuvvetlendirdikten sonra, Güney Amerikanın yeni kurulan devletleriyle ihtilâfa düşmeğe başladı. XIX uncu asrın sonu geldiği vakit bu ihtilâfları halletmiş ve nüfuzunu tesis etmiş bulunuyordu.

(286) Bu mesajın orijinal metni için: Samuel Flagg BEMİS -A Diplomatic History of the United States, New-York 1942, pp. 210 - 211.

(287) BEMİS - age., p. 209.

(288) Walter LIPPMANN - Politique Etrangère des Etats - Unis, New-York 1944, p. 36.

Amerikanın kendi kıtasına kapanması semereli neticelerini vermiş ve iktisadî inkişaf yolunda büyük merhaleler aşmıştı. Sanayiin kısa bir zamanda yüksek bir dereceye ulaşması mahreçler aramak zaruretini ortaya çıkarıyordu. Bu mahreçler de ancak batıda kolaylıkla temin edilebilirdi. Çin ve Japonya bunların başında geliyordu. Avrupa'ya karşı Monroe Doktrini'ni tatbik ederken, Pasifikte de XIX uncu asrın ikinci yarısından itibaren aktif bir politikaya başlıyordu. Halbuki aynı tarihten itibaren Avrupanın İngiltere, Rusya, Almanya ve Fransa gibi emperyalist devletleri de Uzakdoğuda yerleşmeğe başlıyordu. Bu, Birleşik Amerikayı Avrupa devletleriyle ihtilâfa düşürebilirdi. Bunun için bu devletlerle uzlaşma yoluna gitmiş, İkinci Dünya Harbine kadar Uzakdoğuda müsavi muamele esasına müstenit "Açık Kapı" siyasetile herhangi bir devletin hegemonyasına mani olmuştur. 1932 de Japonyanın Mançuriye saldırması, bu tarihte Avrupaya karşı infiradçı siyasetine devam etmesine rağmen, dikkatini Uzakdoğuya tekrar çevirecek ve Japonyanın Çine de taarruz etmesi iki devletin münasebetlerini genişlettirerek 1941 de harbe müncer olacaktır.

Netice şu oluyor ki, Monroe Doktrini daima Avrupaya karşı işlemiştir ve Avrupa devletlerle ihtilâfa düşmemeyi gaye edinmiştir. Bu sebepten, Birleşik Amerika, ihtilâfların çok olduğu Avrupaya değil, kendisini ihtilâflara sürüklemeyecek olan ve kolayca faaliyette bulunabileceği Uzakdoğuya dönmüştür.

Birinci Dünya Harbi çıktığı zaman Amerika bitaraflığını ilân etti. Başkan Wilson sade bitaraflık ilân etmekle kalmıyor, aynı zamanda vatandaşlarından hareketleriyle olduğu kadar fikirleriyle de bitraf kalmalarını ve bu ihtilâf hakkındaki düşüncelerini harbin sonuna saklamalarını istiyordu (289). Amerikan efkârı umumiyesi genel olarak ikiye ayrılmıştı, Avrupa ile teması çok olan doğu kısımları itilâf devletlerine yardım edilmesini istiyordu. Bütün münasebatı Pasifik ile olan Orta ve Doğu kısımlar bitaraflık lehindeydi. Mamafih harbin ilk yıllarında bitaraf kalındı. Bu bitaraflık Amerika için çok kazançlı oldu. Çünkü muharip taraflardan her ikisi de kendisinden harp malzemesi alıyordu. Fakat İngilterenin kurduğu abluka Almanyanın Amerika ile olan ticaretini sekteye uğratmıştı.

7 Mayıs 1915 de Lusitania yolcu gemisinin alman denizaltıları tarafından torpillenmesi ve boğulanlar arasında 124 Amerikan vatandaşının bulunması efkârı umumiyede derin tesirler bıraktı. Bu hadise üzerine ihtiyat tedbiri olmak üzere askerî hazırlıklara başlandı. Memlekette uyanan infial ilk defa olarak Amerikanın er veya geç harbe gireceğini göste-

(289) MAUROİS - age., Vol. II, p. 230.

riyordu (290). 1 Mart 1917 de Almanyanın, gizli olarak Meksikaya mü-
racaat ederek bu devleti Amerikaya karşı harbe teşvik etmesi ve bunun
Amerika tarafından öğrenilmesi bardağı taşıran damla oldu. Başkan
Wilson 2 Nisan 1917 de Kongreden harp ilânı müsaadesini aldıktan sonra,
7 Nisanda Almanya ve Avusturya-Macaristan imparatorluğuna harp ilân
etti. Böylece Amerika Monroe Doktrininden ayrılmış oluyordu. Mamafih,
dikkat etmek gerekir ki, beraber harp etmelerine rağmen itilâf devletleri
"Müttefik" olarak kabul edilmemiştir. Çünkü Monroe doktrini ittifakları
menediyordu. Ne olursa olsun, yakın bir tehlike karşısında mevcudiyetini
korumak için Amerika doktrinden ayrılarak Avrupa ihtilâfına karışmıştı.

Harp biter bitmez infirad siyasetine tekrar dönüldü. Wilson'un Pa-
risten getirdiği Milletler Cemiyeti Paktı, Versay muahedesi ve müstak-
bel bir Alman tecavüzüne karşı Fransayı garanti eden İngiliz - Fransız -
Amerikan anlaşması Senato tarafından reddedildi. Bu, Amerikanın Av-
rupa işlerinden tekrar el çekerek inzivasına çekilmesi demektir. Versay
muahedesinin Senato tarafından reddedilmesi hem Amerikan milletini ve
hem de dünyayı hayrette bıraktı (291). Dünyanın en büyük devletinin
infiradçılığa dönmesi bütün dünya milletleri için büyük bir talihsizlikti
(292) ve bu, Wilson politikası için vahim bir muvaffakiyetsizlikti (293).
Bu muvaffakiyetsizliğin tesirleri az zaman sonra kendisini gösterdi. 2 Ka-
sım 1920 de yapılan Başkanlık seçimini Cumhuriyetçiler kazanıyordu.
Cumhuriyetçi adayı Harding başkan oluyordu. Aynı şekilde Senato ve
Mümessiller Meclisinde de Cumhuriyetçiler ekseriyeti temin etmişlerdi.
Cumhuriyetçi partinin iktidarı ele alması harbe karşı bir aksülâmeldi
(294).

Cumhuriyetçiler 1932 ye kadar iktidarı muhafaza ettiler. Bu müd-
det esnasında Cumhuriyetçi liderler, bir taraftan Birleşik Devletlerin harp
esnasında ve harpten sonra dünya pazarlarında elde ettiği durumu kuvvet-
lendirerek ve diğer taraftan da, bilhassa Hoover'in başkanlığı zamanında,
askerî ve moral silâhsızlanma hakkındaki teşebbüslere iştirak etmek su-
retile bazan Avruya işleriyle çok yakından ilgilenmekle beraber, Amerikayı
silâhli ihtilâflara sürükleyebilecek sarîh taahhütlerden kaçınmağa ve Mil-
letler Cemiyeti ve milletler arası münasebetlerin yeni bir anlayışının sem-

(290) MAUROÏS - age., Vol. II, p. 232.

(291) BEMÏS - age., p. 654.

(292) MAUROÏS - age., Vol. II, p. 250.

(293) MOURÏN - age., p. 408.

(294) MAUROÏS - age., Vol. II, p. 254.

bolü olan Kollektif Emniyet sistemi hakkında soğuk ve ihtiyatlı bir durum almağa çalıştılar (295).

Ekim 1929 da Amerikada patlak veren iktisadî buhran bütün dünyaya yayılmağa başladı. Amerikan ekonomisi çöküntüye gitmeye başlamıştı. İktidarda bulunan Cumhuriyetçi Parti bu buhranı önleyememişti. İşsizlik artmış, fiyatlar ve menkul kıymetler alabildiğine düşmüştü. İşte bu şartlar içinde 4 Kasım 1932 de Başkanlık seçimi yapıldı. Wilson'un hâtıraları artık hafızalardan silinmişti. Cumhuriyetçiler oniki sene müddetle iktidarda kalmışlar ve bu son buhran ile de muvaffakiyetsizliğe uğramışlardı. Binaenaleyh artık çekilmeleri gerekiyordu.

Seçimlerde Demokrat partinin adayı Franklin Delano Roosevelt ezici bir çoğunlukla kazandı. Senato ve Mümessiller Meclisinde de Demokratlar aynı çoğunluğu elde etmişlerdi.

Roosevelt idaresinin ilk yılları dahilî güçlükleri bertaraf etmekle geçti. Yeni Başkan, Liberalizmin en büyük tatbikçisi olan bir memlekette müdahaleci bir sistemle iktisadî buhranı atlattı. Memleketi eski haline getirdi. Bu sebeple 3 Kasım 1936 daki seçimleri yine ezici bir çoğunlukla Demokrat Parti kazandı.

İç işlerin meşguliyetinden kurtulan Roosevelt, dış gailelerle karşılaşyordu. 1933 den itibaren Avrupa ahvali karışmağa başlamıştı. Hitler, Versay zincirinin halkalarını teker teker kırıyor ve silâhlanmağa başlıyordu. Japonya - Mançuriye taarruz ettikten sonra gözünü Çine dikmişti. Halbuki Amerika için Çin Avrupa gibi değildi. Şu halde Pasifikte bir tehlike ortaya çıkmıştı. Roosevelt ikinci defa başkan olduğu zamanda, İspanya iç harbi başlayalı üç aydan fazla olmuştu.

Bu durum karşısında Amerika efkârı umumiyesi bitarafılığı elden bırakmamağa karar verdi. Birçok Amerikalılar, yeni bir harp halinde bu harbin dışında kalabileceklerini ve liderlerinin, Amerikanın bu harbe iştirakini intaç edebilecek sebepleri bertaraf edebileceklerini zannediyorlardı. (296). Bu inancın tesirile 31 Alustos 1935 de Bitaraflık Kanunu (Neutrality Act) çıkarıldı. Bu kanun İtalya-Habeş buhranı içinde çıkıyordu. Bunun manası şu idi ki, Amerika kabuğuna çekilen bir salyongoz gibi kendisini emniyete almak istiyordu.

Bitaraflık Kanunu, diğer Amerika devletlerinin de karıştığı bir harbi derpiş etmek üzere 29 Şubat 1936 da tâdil edildi. İspanya iç harbi Kanunu yeni bir mesele karşısında bıraktı. Kanunda bir sivil harp hali

(295) MAX - age., pp. 14 - 15.

(296) MAUROIS - age., Vol. II, p. 265.

zikredilmemişti. 1 Mayıs 1937 de yapılan ikinci bir tâdil ile bu da halledildi. Bitaraflık Kanunu ikinci bir Lusitania hadisesine düçar olmamak için, "Öde ve Götür" (Cash and Carry) maddesile, Amerikadan satın alınan harp malzemesinin Amerikan gemileriyle naklini menediyordu.

1937 de Japonyanın Çine taarruzu Amerikada büyük akisler yapıyordu. Amerika için bu hadise Avrupa hadiseleri gibi değildi. Esasen Amerikan siyaseti Avrupa veya Uzakdoğudan bahsedildiğine göre ayrı ayrı manzaralar alır (297). Washington ve Jefferson'un tavsiyeleri veçhile Amerika Avrupanın iç kavgalarında daima çekingen bir durum almıştır; fakat Uzakdoğu hakkında bu böyle olmamıştır.

Japonyanın Çine karşı silâhlâ taarruzu Amerikayı bitaraflıktan ayırmak hususunda Roosevelt'i cesaretlendirdi. Çünkü Japonyanın hareketi Amerikan efkârı umumiyesinde büyük bir infial uyandırmıştı. Bundan cesaret alan Roosevelt 5 Ekim 1937 de verdiği meşhur Karantina Demeci'nde şöyle diyordu: "Bir inziva veyahut bitaraflık politikası ile kurtulamıyacağımız, dünyanın bugünkü anarşik ve kararsız durumundan çıkabilmek için müşterek gayret gerekmektedir... Bir salgın hastalık yayılmağa başladığı zaman, bu hastalığa karşı umumî sağlığı korumak için cemiyet bir karantinaya razı olur." (298). Nutuktaki Karantina kelimesi, Amerikan efkârı umumiyesinde Japonyanın Çine taarruzu kadar büyük infial uyandırdı. Milletler Cemiyeti bu sırada Çin - Japon ihtilâfını tetkik ediyordu. Bunun manası şu olabilirdi: Amerika harp sonundanberi takip ettiği politikayı bırakıp Japonyaya karşı sanksiyonlara iştirak edecekti. Halbuki Amerikalılara göre sanksiyonlar harbe doğru atılmış bir adımdı. Bu sebeplerden dolayı Roosevelt kısa bir müddet sonra efkârı teskin için söylediklerini tavzih zorunda kaldı.

Gerek Avrupada ve gerekse Asyada beliren tehlikeler karşısında Amerikanın sıkı bir bitaraflıkta kalabilmesini Roosevelt imkânsız görüyordu. Roosevelt diyordu ki, "Birleşik Devletler iki yanlış adım attı : Milletler Cemiyeti ve Daimi Adalet Divanı ile işbirliğini reddetmesi... Bizim için çok önemli olan meselelerde bile Cenevre konferanslarına sadece müşahit oarak iştirak ediyoruz... Memleketimizin şu noktayı idrak etmesi çok büyük önemi haizdir: Harp bir kararla kaldırılamaz. İki bin senedir yapılan bu çeşit teşebbüsler muvaffakiyetsizlikle neticelendi. Tarihin başındanberi milletler birçok ebedî barış ve dostluk muahedeleri imza etti-

(297) MAX - age., p. 30.

(298) MAX - age., p. 43.

ler” (299). Bu bakımdan, Roosevelt’in Karantina Demeci Amerikayı infirad siyasetinden ayırmak için yapılmış bir teşebbüstü; fakat büyük bir maniaya çarpmıştı.

Mamafih, Japonyanın Çine karşı vukubulan taarruzunun geçirdiği safhalar 1938 yılı başından itibaren Amerikayı silâhlanmağa sevketmişse de, Avrupaya karşı yine bigâne kalıyordu. Amerikayı İkinci Dünya Harbine sevkeden sebep dahi batıdan gelecek ve 7 Aralık 1941 de Japonların bizatihi Amerikanın mevcudiyetine indirdikleri darbe, bu memleketin an’anevî politikası ile alâkasını kesecektir.

Truman Doktrini ve Marshall Plânı dolayısıyla söylediğimiz üzere ve yazımızın üçüncü kısmında belirttiğimiz veçhile, İkinci Dünya Harbini müteakip infirad siyasetine dönme temayülleri tekrar belirdi. Halbuki artık şartlar çok değişmişti. Birinci ve İkinci Dünya Harplerinin sonlarında çıkan şartlar arasında çok büyük farklar vardı. İlk büyük harbin sonunda Avrupada muvazene bozulmamıştı. İngiltere, Fransa ve İtalya harpten önceki kuvvetlerini muhafaza ediyorlardı. Bunlara sonradan Sovyet Rusya da katılınca Avrupa muvazenesi bozulmayacak duruma giriyordu. Halbuki ikinci büyük harpten sonra böyle olmadı. Avrupa muvazenesi Sovyet Rusya lehine tehlikeli bir şekilde bozulmuştur. Sovyetler sulhperver ve emperyalist olmayan bir siyaset takip etmeseler, Amerikanın müdahalesi olmadan da bu muvazene kurulabilir. Fakat durum böyle değildir. Terazinin bir gözünde bulunan Sovyetlere karşı, diğer gözde bulunan İngiltere ve Fransa muvazeneyi temin edemiyorlar. Sovyetler ağır basıyorlar. Bu muvazenesizlik bugün dünya için tehlikelidir. Bu tehlikeyi de ancak Amerika önleyebilir. Çünkü Amerika 1918 dekinden çok daha fazla olarak dünya siyasetinde kati bir âmil olmuştur. (300). Sovyetler tarafından gelen bu tehlike, aynı zamanda ve hatta her şeyden önce, Birleşik Devletlerin hayat ve mevcudiyetini hedef tutmaktadır. Rusya uzun bir zamandanberi büyük bir devlet oldu, fakat hiç bir zaman bugünkü kadar Avrupa kıtasına hâkim bir devlet olmadı (301). Bu hâkimiyetle de iktifa edemeyecektir. Şu halde bunu önlemek gerekmektedir. Bunu kim yapacaktır? Hiç şüphesiz ki, diğer barışsever ve hürriyet taraftarı memleketleri de yanına alarak Birleşik Amerika! Nasıl yapacaktır? İşte bugün Amerikan politikasının en çok tenkide değer tarafı da burasıdır.

(299) Franklin D. ROOSEVELT - Etas - Unis, Académie Diplomatique Internationale: Dictionnaire Diplomatique, Tome I.

(300) MAUROIS - age., Vol. II, p. 267.

(301) James F. BYRNES - Cartes sur Table (Speaking Frankly), Paris, Morgan, 1947, p. 582.

Birinci mesele Amerikanın Monroë Doktrinini artık tatbik edemeyeceğidir. Yukarda, birinci ve ikinci büyük harbin sonunda ortaya çıkan şartlar dolayısıyla bunun imkânsızlığını söyledik. Diğer taraftan, Monroë Doktrininin vazedildiği zamanki şartlar ile bugünkü şartlar arasında çok büyük değişiklikler olmuştur. XIX uncu asrın başında doğrudan doğruya Avrupadan Amerikaya bir tehlike gelmesi ihtimali çok zayıftı. Asya için de böyle idi. Amerika kıtasını diğer iki kıtadan ayıran iki büyük okyanusun arzettiği mania ve güçlükler o zamanki münakale vasıtaları ve teknik ile ortadan kaldırılamayacak kadar büyüktü. Halbuki aradan geçen bir buçuk asır zarfında dünyanın kaydettiği teknik terakkiyat o kadar muazzam olmuştur ki, bu günkü harp vasıtaları karşısında kıtalar arasındaki mesafeler pek küçülmüştür. Amerika için, bugünkü harp vasıtalarının Avrupa veya Asyadan kendi kıtasına bir taarruz tevcih edip edemeyeceğini düşünmeğe ve münakaşa etmeğe mahal yoktur. Böyle bir düşünce lüzumsuzdur. Çünkü bu imkân her zaman için mevcuttur. Yani kısacası, Amerikanın doğu hudutları Avrupada, batı hudutları da Asyadadır. Ve bu hudutlar, Asyanın Pasifik sahilleri ile Avrupanın Atlantik sahillerinde de değildir. Çok daha içlere kadar uzanmaktadırlar. Bu yerler üzerinde Amerika için pek kıymetli stratejik mevkiiler bulunmaktadır ki, bu mevkiiler sovyetler için de aynı stratejik ehemmiyeti haizdir. Şu halde Amerika kendi müdafaa sistemini, sadece kendi kıtasının kıyılarında değil, sadece Avrupa ve Asyanın iki Okyanustaki kıyılarında da değil, fakat bilhassa bu ehemmiyetli mevkiiler üzerine kurmalıdır.

Görülüyor ki, dünyanın bugünkü şartları içersinde Amerikanın hudutları çok geniş bir sahaya yayılmış bulunmaktadır. Bu durum karşısında Monroë Doktrinini tatbik edilebilir mi? Böyle bir doktrinini tatbik ederken Amerikanın kendi kabuğuna çekilmesi demek, hudutlarının ve hatta mevcudiyetinin emniyetini her türlü tehlikeye açık bırakması demek olur. Bu emniyetini temin edebilmesi için de, hudutlarında karakollar tesis etmesi zaruridir. Tabiatıyla bu hal onu ister istemez Asyanın olduğu kadar Avrupanın da ihtilâflarına sürükleyecektir. Fakat bu zaruridir. Dünyanın bugünkü durumu içinde bunun başka türlü olmasına imkân yoktur.

İkinci mesele de, bugünün şartları içinde Sovyetlere karşı takip edilecek hareket tarzıdır. Birinci meselenin tetkikinden anlaşılacağı üzere, Sovyetlerin bugün ortaya çıkardıkları büyük tehlike karşısında takip edilecek bir tek hareket tarzı vardır ki, o da, her ne olursa olsun bunun bertaraf edilmesidir. Bu harbe kadar gidebilir. Fakat bu demek değildir ki, bu tehlike behemehal harp yoluyla yok edilebilir. Buna gelinceye kadar yapılacak çok iş ve kullanılacak çok vasıta vardır. Amerika her

şeyden önce bu vasıtaları kullanmalı ve kozlarını zamanında oynamalıdır. Harp sonrası amerikan siyasetinde bunu görmedik. Tekrar Monroe Doktrinine dönebileceğini zanneden Amerikan halkı, idarecilerine de bu yolda tesir ederek onların radikal tedbirlere başvuramamalarına sebep oldu. Bir sürü Sovyet darbelerine karşı ancak kuru ve hiçbir netice vermeyen protestolarla mukabele edildi. Halbuki Byrnes'ün tâbirile, bu "plâtonik" protestolar Sovyetleri daha ileri hareketlere tahrik etmekten başka bir işe yaramadı. Harp bittiğindenberi cereyan eden hadiseler göstermiştir ki, Amerikanın mütereddit hareket ettiği yerde Sovyet Rusya atılğan hareket etmiş ve Amerikanın hamle yaptığı yerde Sovyet Rusya müdafaaya çekilmiştir. Fakat netice Amerikanın ve dünyanın sulhsever milletlerinin aleyhine olmuştur. Çünkü Amerika başlangıçtan itibaren o kadar fazla çekingen davranmıştır ki, Sovyetler ancak son zamanlarda Amerikanın mukabil tedbirlere başlamasından sonra hareketlerini durdurmuş ve bu zamana kadar da kendilerine pek çok kazançlar sağlayan bir sürü teşebbüslere girişmişlerdir. Eğer Amerikalılar daha başlangıçta azimli ve cesaretli hareket etselerdi, Sovyetler bugünkü kadar kazançlı olamazlardı. Şu halde bugün Amerikaya düşen vazife daha cesaretli olmaktır. Bu suretle daha çok muvaffak olur ve bugün dünya muvacehesinde yüklendiği mesuliyetlerini daha kolaylıkla ifa edebilir. Şu günlerde cereyan eden hadiseler bunu pek güzel göstermektedir: Şubat ayındanberi Sovyetlerle Amerikalılar arasında Berlin ablukası hakkında cereyan eden müzakereler sonunda Sovyetler 12 Mayıs'tan itibaren ablukayı kaldırmağı kabul etmişlerdir. Halbuki Sovyetler bu ablukayı sadece batılıları Berlinden çıkarmak için yapmışlardı. Bu onlar için çok mühimdi. Halbuki şimdi bundan vazgeçiyorlar. Bunun yeni bir sovyet taktiği olması ihtimalini kabul etmekle beraber, bu vazgeçmenin sebeplerini iki noktaya istinat ettirebiliriz: Birincisi, Amerikanın Berlinden çıkmamak hususunda inatla ısrar etmesi ve bu yolda her şeyi yapması; ikincisi de, Sovyetlerin ablukayı kaldırmaya yanaşmamaları üzerine Amerikanın derhal Kuzey Atlantik Paktını kurmasıdır. Amerikanın bu iki azimli hareketi Sovyetleri uzlaşmağa sevk etmiştir.

Üçüncü mesele, Sovyetlerle uğraşmanın mümkün olup olmadığıdır. Vaziyeti bir takım mütalâaların ışığında objektif bir tarzda mütalâa edenler bunun imkânsızlığı üzerinde durmaktadırlar. Fakat bugün Amerika da aksi fikirde olanlar da vardır. Bunların başında eski Ticaret Bakanı Henry Wallace gelmektedir (302). Wallace hem Amerikanın ve hem de

(302) Henry WALLACE bu husustaki fikirlerini şu kitapta ifade etmektedir : *Vers la Paix* (Toward World Peace), Paris, René Julliard, 1948.

Sovyetlerin hattı hareketlerini tenkit etmektedir. Fakat her iki tarafa yapılan tenkitler de realiteden uzak, esastan mahrum sathî tenkitlerdir. Ona göre Amerika ile Sovyetlerin anlaşması mümkündür. Fakat şu şartla ki, bir taraftan Amerika, bir kısım "reaksiyoner" memleketlere askerî yardım yaparak onları harbe teşvik etmemeli, Sovyet nüfuzu altındaki memleketlerin seçimlerini Yalta Kararlarına uyarak kontrol etmek suretiyle bunların iç işlerine karışmamalı, Ortadoğu petrollerini ele geçirmek suretiyle Sovyetlerin emniyetini ihlâl etmemesi, bir takım askerî tedbirler alarak Sovyetleri endişeye düşürmemeli ve nihayet, dünyanın stratejik deniz ve hava bölgelerine hâkim olmağa kalkmamalıdır; diğer taraftan da Sovyet Rusya, dünya ihtilâli için çalışmamalı ve Komünist partilerini Moskovaya bağliyerek bir takım faaliyetlerde bulunmamalıdır.

Görülüyor ki, Wallace'ın fikirleri hakikatlere tekabül etmemektedir. Bir kere Amerikanın bazı memleketlere yardımında bulunması, Balkan memleketlerindeki seçimleri kontrol etmek istemesi ve askerî tedbirlerin alınması ancak Sovyetlerin teacvüzkâr politikaları vâzihan tebellür ettikten sonra ortaya çıkmış mukabil tedbirlerdir. Saniyen, Ortadoğu petrollerinin ele geçirilmesi Rusyanın hiç bir zaman emniyetini ihlâl etmez. Çünkü Amerikanın sovyet toprakları üzerinde tecavüzkâr bir niyeti yoktur. Sovyetler ise, İran petrolleri için bütün İrana hâkim olmak istemişlerdir. Nihayet, Amerika dünyanın herhangi bir stratejik bölgesinde hâkimiyet tesisi için çalışmamaktadır. Ancak tehdit altında bulunan bazı memleketlerin taleb ve rizasiyle müşterek müdafaa tedbirleri almaktadır. Hatta bunu Sovyet tehlikesinin icap ettirdiği kadar bile yapmamaktadır.

Sovyetlerin dünya ihtilâli fikrinden vazgeçmeleri meselesine gelince: Esasen bugün dünya sulhünün tesis edilememiş olması sırf bu sebeptendir. Henry Wallace söylemese bile, herkes biliyor ki Sovyetler böyle bir emel peşinde koşmasalar ortada hiç bir güçlük kalmıyacaktır. Dünya hadiselerinin mihrakını bu teşkil etmektedir. Bu meselenin halledilmesi her şeyin hallini temin edecektir. Fakat acaba Sovyetler bundan vazgeçecekler midir?

Netice şu oluyor ki, bugünkü şartlar içinde Amerika ile Sovyet Rusyanın anlaşmasına imkân yoktur. Çünkü Amerika, Sovyetler için yıkılması zarurî olan en büyük doktriner düşmandır. Sovyetlerin Amerika ile uzlaşma temayülleri bulunsaydı, bu temayülleri hakikat sahasına çıkarmak için ortaya çıkan birçok fırsatları çiğneyip geçmezlerdi. Amerika uzlaşmağa her zaman yanaştı. Fakat Sovyetler hiç bir zaman böyle bir niyet izhar etmediler. Çünkü belliydi ki, uzlaşmak için ihtiraslarından fedakârlık yapmak zorunda kalacaklardı.

— V —

NETİCE

Sovyet ve Amerikan politikalarının tetkikini burada bitiriyoruz. Bu iki devletin politik durumlarını belirttik. Netice olarak diyebiliriz ki, 1945 - 1948 arasındaki hadiseler ancak Sovyet Rusya için kazançlı olmuştur. Sovyetler, harp sonrası devresinin istikrarsız durumunu her fırsatta istismar etmişlerdir. Amerikaya gelince, Sovyet Rusya karşısında direnebilecek tek kuvvet olan bu devletin uzun zaman devam eden mütereddi siyaseti dünyanın zararına, Sovyet Rusyanın kârına olmuştur. Fakat yaş yaş yavaş tereddüdünü terketmesi, eski siyasetinden ayrılması, dünya hadiselerini, sulh ve hürriyetsever insanları sevindirecek bir yola sokmuştur. Temenni olunur ki, bu yolda azimle yürüsün ve sadece Amerikan milletine değil, fakat bütün insanlığa karşı mükellef bulunduğu vazifelerini hayırlı bir şekilde bitirsin.

Fakat son bir mesele kalıyor, Amerika ve Sovyet Rusya dünya sahnesine hâkim bir vaziyette karşı karşıya bulunuyorlar. Harp bittiğinden beri geçen dört senelik zaman içinde harbin ve sulhün büyük meseleleri tasfiye edilemedi. Dünya buhranı hergün biraz daha şiddetleniyor. Bu daha ne kadar devam edecektir? Netice ne olacaktır? Sovyetler nihayet bir anlaşmaya yanaşacak mıdır? Yoksa Sovyet inadı karşısında Amerika, teknik üstünlüğü elinde tutarken en son çareye başvurmak isteyecek midir? Bizim için neler sakladığını bilmediğimiz gelecek günlerin meseleleri bunlardır. Bu meseleler hakkında à priori hükümler vermek şimdilik imkânsızdır. Bu suallerin cevabını ancak istikbal verecektir. Fakat şu kadar söyleyelim ki, bu istikbal şimdilik pek parlak görünmüyor. Yalnız temenni olunur ki, bu istikbal dünyaya hayırlı sürprizler getirsin.

Ankara, 5 Mayıs 1949

— S O N —